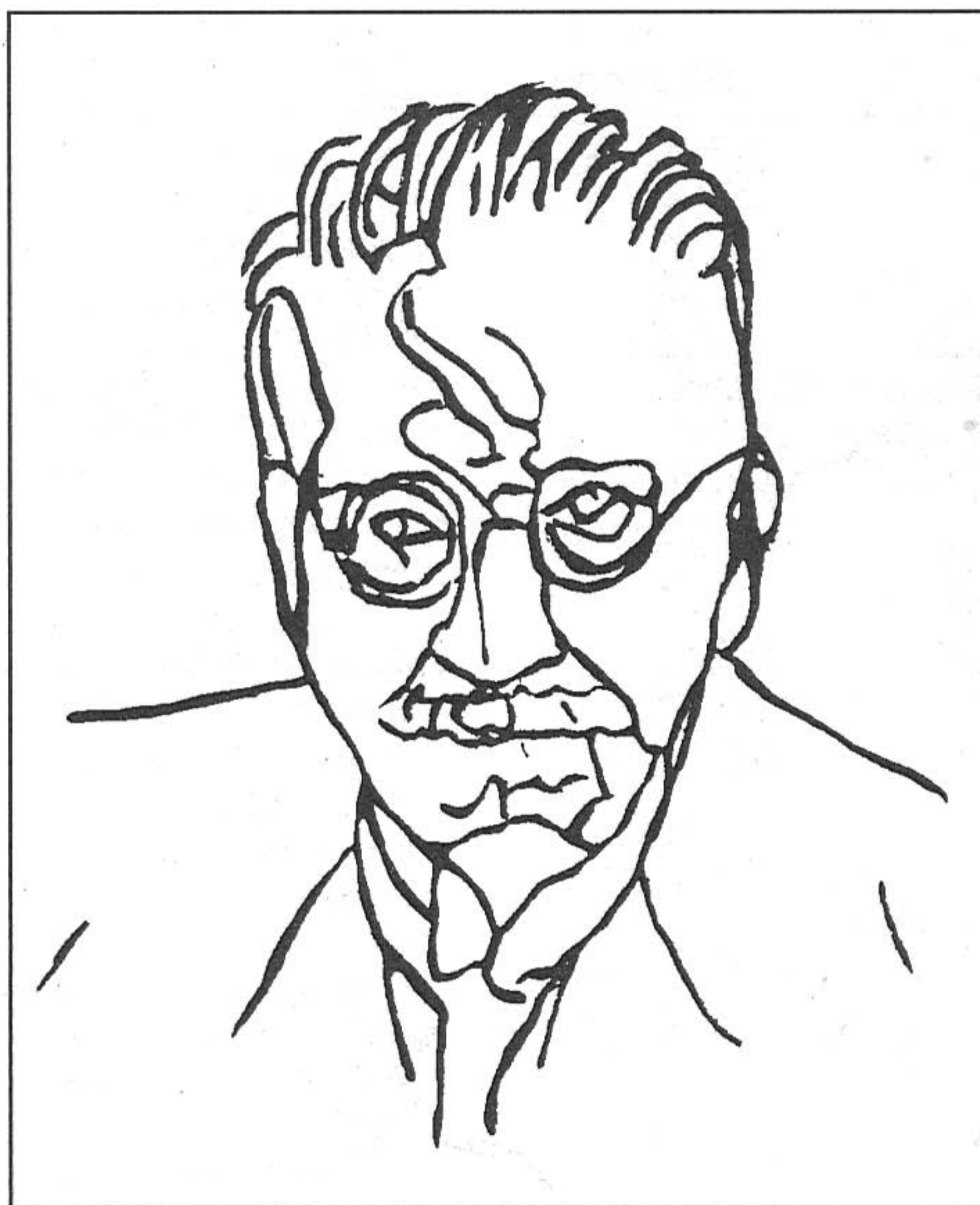

Centre d'estudis **colombins**

Retrat de Luis Ulloa y Cisneros
per Maria Àurea Català.

ÒMNIUM CULTURAL

Montcada 20 pral. (Palau Dalmases) - 08003 BARCELONA
Tel. (93) 319 80 50 - Fax (93) 310 69 00

Butlletí del Centre d'Estudis Colombins
ANY II/Núms. 7-8/3r i 4t trimestres 1992/Preu: 300 Pts - 9FF

7-8

Director: Joaquim Arenas i Sampera

Redactor en cap: Eduard Tell i Nohet

Editor: Òmnium Cultural

Secretari de redacció: Jordi Gálvez i Pasqual

Dipòsit Legal: B- 16689/91

Imprimeix: Winihard Gràfics, S.L.

Composició: Oficina Europea de Serveis

Sumari:

Editorial

Vida del Centre

- XI Tertúlia Colombina: "Sant Jeroni de la Murtra, Colom i fra Ramon Paner", per Jaume Aymar
- Al Monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona
- Seminari "Colom i el Món Català" a Prada de Conflent
- Conferència-col·loqui "Catalunya i la descoberta d'Amèrica. La Catalanitat de Colom"
- Emissió radiofònica "Els orígens de Colom"

Tribuna

- *Historia de la América española* (fragment), per Luis Ulloa y Cisneros

Articles

- "Luis Ulloa y Cisneros. Esbós de biografia", per Pere Català i Roca
- "El marc polític i social", per Caius Parellada
- "Luis Ulloa i els seus successors. Retrat de família", per Jordi Gálvez
- "Els detractors de Luis Ulloa", per Josep M. Castellnou
- "Bibliografia colombina de Luis Ulloa y Cisneros", per Maria Porter i Moix

Opinió

- "Un corsari apel·lat Colom", per J.M. Portadó i Maymó

Notes

- Jocs florals de Barcelona 1936
- "N'acusem rebuda... cent anys després"

Miscel·lània

- "El periple de Marigalante: una promoció de la tesi catalano-mallorquina"

Bibliografia

NOTA

S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels articles publicats en aquest butlletí, sempre que s'hi faci constar la procedència. Agrairiem que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició.

Editorial

Quan el record és un deure

L'any 1992, tan significatiu per a tots els estudiosos de Colom i la Descoberta i la seva relació amb els Països Catalans, havia de tenir la presència, entre les moltes i diverses efemèrides celebrades a casa nostra, d'un homenatge, per bé que senzill i encara que sigui en lletra escrita, al gran defensor de la tesi catalana.

És, doncs, un deure de justícia fer un record de Luis de Ulloa y Cisneros, historiador insigne que, ultra ser nomenat l'any 1914 director de la Biblioteca Nacional de Lima (Perú) i de servir al seu país en altres responsabilitats d'alt nivell científic, esmerçà temps i feina per argumentar, com ningú no ho havia fet fins aleshores, la teoria de la naturalesa catalana del gran Descobridor.

Aquest número monogràfic i doble dedicat a Luis de Ulloa vol ser una modesta reparació a l'oblit inexplicable de què ha estat objecte la seva figura.

Només dues de les enciclopèdies existents en català li dediquen una entrada, fet inexplicable més i quan l'Enciclopèdia Espasa, editada a Madrid, hi esmerça un esbós biogràfic prou explícit.

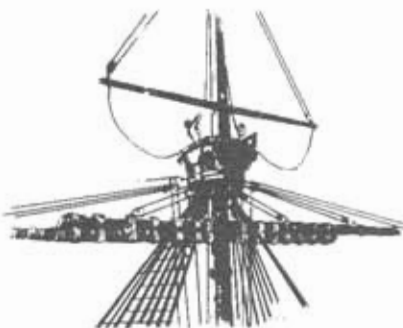
Ulloa va morir a Barcelona l'any 1936, en un moment de convulsions polítiques i socials. El seu decés no tingué la ressonància que es mereixia tant en l'àmbit social com intel·lectual. La seva relació amb Catalunya traspassà els límits de l'erudició.

Els treballs que conformen aquest número del nostre Butlletí ho proven a bastament.

És propi dels pobles nobles fer memòria d'aquells que han treballat per a la seva glòria. Ulloa ho féu.

És per això que des d'aquesta Editorial demanem que l'Ajuntament de Barcelona dediqui un carrer de la ciutat a l'il·lustre historiador catalanista i repari d'aquesta manera la manca de memòria col·lectiva de què ha estat objecte.

El President

Vida del Centre

XI Tertúlia Colombina

Jaume Aymar:

**“Sant Jeroni de la Murtra,
Colom i fra Ramon Paner”**

El dijous 25 de juny de 1992 va tenir lloc al local de l'Associació Excursionista d'Etnografia i Folklore una interessant conferència de mossèn Jaume Aymar sobre el tema de la seva especialitat: el convent de Sant Jeroni de la Murtra, Colom i fra Ramon Paner. La sala d'actes, generosament cedida per a aquest acte per l'AEFF, és un recinte quasibé sagrat per tractar temes d'història antiga, ja que presenta una part d'una de les torres de la muralla romana de Barcelona (segle IV) com a teló de fons per al conferenciant.

La conferència va anar precedida de la visió d'una cinta de vídeo sobre el Monestir de Sant Jeroni de la Murtra en la qual no sols es va exposar de manera breu, però acurada, la història d'aquest monestir, sinó que també va informar el públic assistent a l'acte de la seva funcionalitat actual com a casa de repòs i meditació dins la xarxa de serveis de la Casa de Santiago a Catalunya. Aquest prefaci de la conferència no fou sobrer, car la ignorància general, tant de la importància com fins i tot de l'existència d'aquest meravellós monument del darrer gòtic català, és tan gran entre la majoria de la població catalana i molt especialment barcelonina, que no és estrany el lamentable estat del nostre patrimoni arquitectònic.

He de confessar que vaig anar il·lusionat a la conferència de mossèn Aymar amb la confiança que ens tindria preparat algun “pinyol” d'aquests que tant ens agraden als historiadors. Evidentment, el que esperàvem era l'exhumació d'algun document que demostrés, de manera fefaent, que la trobada de Colom amb els Reis Catòlics va tenir lloc en aquest monestir i no a Barcelona. Un “pinyol” més petit, però no per això menys important, hagués pogut ser la confirmació documental que fra Ramon Paner havia estat membre de la comunitat de Badalona i no monjo de la comunitat de la Vall d'Hebron o de l'ermita de Sant Jeroni de Montserrat. Ens vàrem quedar sense “pinyols”, però, això sí, amb una bona, clara i precisa conferència.

El conferenciant va destacar tots els punts, històrics i mífics, que envolten el convent de Sant Jeroni de la Murtra i que són molt suggestius per arribar a comprendre els fets de l'arribada de Colom a Barcelona l'any 1493: la relació d'aquest convent amb la casa reial, la relació de la família dels banquers Colom de Barcelona amb la par-

ròquia i alguns masos de Badalona, el nivell científic i filosòfic dels membres de la comunitat, etc. Amb gran rigor acadèmic ens va donar una conferència que deixava, però, prou portes obertes perquè ens convidessin a entreveure una història que, fins ara amagada, pot arribar a esdevenir clàssica el dia menys esperat. Felicitem mossèn Aymar per haver donat una xerrada correcta i al mateix temps engrescadora, la qual cosa no sol ser ni corrent ni fàcil de fer.

La reunió va acabar amb un torn d'intervencions del públic força dens que féu comprendre a molta gent que la Badalona del segle XV pot ser una pàgina cabdal de la història de Catalunya.

Lligant aquest brillant acte cultural de la conferència de mossèn Aymar amb el de la inauguració del monument a fra Ramon Paner, ens sobta com la postura oficial de la Generalitat de Catalunya, per boca del seu molt honorable president, sembla ser molt lluny de voler relacionar Catalunya amb la gesta americana, sobretot en els seus moments inicials (segles XV i XVI). Segons el nostre president, Catalunya no va tenir res a fer a Amèrica fins al segle XVIII. ¿No és certament fora de lloc un inici d'un discurs que vol ser, o bé ho hauria d'haver estat, un panegíric als pioners catalans en el descobriment d'Amèrica? Per sort, a la societat catalana hi ha persones com mossèn Aymar que, sense fer volar coloms, saben valorar de manera més justa el paper de Catalunya en el descobriment d'Amèrica. Per a elles és la nostra gratitud i el nostre homenatge.

Francesc Albardané i Llorens

Al Monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona

S'hi inaugura un monument a fra Ramon Paner, pare jeroni, antropòleg i etnòleg i primer mestre europeu al Nou Món.

Al Monestir de la Murtra és la seu de la fundació “Catalunya i Amèrica” que promogué aquest homenatge a l'eminent científic i autor de **Relación de las antigüedades de los indios**, que probablement fou el primer llibre escrit en català al Nou continent.

Segons la tradició, Paner (Pané) va residir en aquest monestir on conegué Colom i aquest hi fou rebut pels Reis Catòlics quan arribà a Barcelona del seu primer viatge.

L'acte es veié ben concorregut. El President de la Generalitat hi fou present amb la seva esposa. Beneí l'estàtua al·legòrica de fra Ramon el bisbe Joan Carrera. També pronuncià unes paraules el batlle de Badalona.

Una ballada de sardanes, conclosa amb la peça “St. Jeroni de la Murtra”, posà fi a l'efemèrides. Després es pogué visitar el Monestir

Membres de la Junta del Centre presents en l'acte d'inauguració del monument a fra Ramon Paner.

i les dependències de la seu de la Fundació Catalunya i Amèrica.

Una representació de la Junta Directiva del Centre d'Estudis Colombins hi fou present.

Seminari "Colom i el Món Català" a Prada de Conflent

En el marc de la XXIV Universitat Catalana d'Estiu s'ha celebrat aquest Seminari, tal com referia el Programa Oficial previst. Organitzat pel nostre Centre, s'hi dictaren dues conferències i es féu una taula rodona.

Francesc Albardané, el dia 17 d'agost, parlà d'"Els Colom de Barcelona". Fou tota una lliçó de didàctica de la història que el públic acollí amb atenció per la claredat de l'exposició i per la coherència de l'anàlisi dels fets històrics basats en documents autèntics. Fem esment dels quatre punts bàsics d'aquesta comunicació d'Albardané:

- Colom no descobrí el Nou Món per als Reis Catòlics, sinó per a dos reialmes: Castella i Catalunya-Aragó.
- Era impossible que Colom fes la Descoberta per als Reis d'Espanya, car aquesta no existia com a estat. A la península ibèrica "Hispania" era un concepte topogràfic. Hi havia aleshores cinc estats independents i ben diferenciats.
- Cristòfor Colom era considerat estranger a Castella pel fet d'ésser súbdit del Rei Ferran i natural de Catalunya-Aragó. Per bé que Colom no disposà de carta de naturalesa com corresponia a qualsevol foraster a qui

s'atorgaven altes dignitats, aquest fet corrobora la seva naturalesa catalano-aragonesa, car per un acord d'ambdós monarques catòlics qualsevol súbdit d'un altre regne podia prescindir de l'esmentat document de naturalització a Castella o a Aragó, llevat dels clergues.

Tant cert és que el germà del Descobridor "per ser de l'Església", a l'hora d'obtenir un benefici al Nou Món, demanà la carta susdita.

- El ponent acabà parlant dels Colom de Barcelona, una família vinculada amb els Colom de la Segarra, com a eix d'una tesi catalana sobre la vera naturalesa del gran navegant.

Concloué afirmant que, si bé hi ha suficients arguments per presentar una teoria genovesa sobre això, n'existeixen tants o més, si més no, per tenir dret a bastir una teoria catalana. En tot cas, afirmà, ens trobem en un empat.

El dia 18, l'endemà, en Jordi Bilbeny exposà el tema "La censura a l'època de Colom". Bilbeny explanà de manera documentada l'acció de la censura al llarg de la història, com el poder de fer ús i abús per presentar els fets segons interessos polítics i no pas concordants amb les realitats.

Arrencant des de l'antiguitat, el ponent aproximà la seva exposició fins a la contemporaneïtat colombina. Bilbeny argumentà que la censura per la qual han passat els documents tinguts en compte com a fonts històriques palesen unes anomalies i unes contradiccions evidents, i que llur estudi demana tornar a començar de nou per sortir de l'entrellat que s'ha anat formulant per amagar una història que no interessava els poders reials del moment.

Un dels molts exemples que cità fou la previsió que prengué el Pare de las Casas, el qual demanà als seus superiors que les obres escrites per ell fossin dipositades al convent dominicà de San Gregorio de Valladolid i que no s'imprimissin fins al cap de quaranta anys si és que havia d'ésser per a profit dels hispans i dels indis.

El contingut de la conferència despertà un interès no exempt de sorpresa entre els assistents per la novetat que implica la documentació aportada per Bilbeny.

La darrera sessió del Seminari "Colom i el món català" consistí en una taula rodona anunciada en la qual participaren Joaquim Arenas, Jordi Bilbeny i Jordi Gàlvez. Arenas, després de presentar el Centre d'Estudis Colombins com l'entitat que aplega estudiosos i experts per fomentar llur recerca i difondre les investigacions que es van produint en el camp de la investigació històrica, parlà dels fets que relacionen Colom i Catalunya. Jordi Gàlvez s'explanà en el tema en el qual s'ha especialitzat (el llenguatge de Colom) i Jordi Bilbeny amplià i completà aspectes relacionats amb la seva conferència dictada el dia abans.

El Seminari fou tot un èxit si considerem el nombrós públic que hi assistí i la participació que aquest tingué en el col·loqui.

SEMINARI: COLOM I EL MÓN CATALÀ

Organitza: Centre d'Estudis Colombins - Òmnium Cultural

dia 17 Presentació del Centre d'Estudis Colombins
Conferència: Els colom de Barcelona, a càrrec
de F. Albardané

dia 18 Conferència seguida de col·loqui sobre
La censura a l'època de Colom, Jordi Bilbeny

dia 19 Taula rodona: Allò que cal saber i allò que cal
esbrinar de Cristòfol Colom.

Lloc: Edifici noies aula núm 6

Hora: 4 tarda

Conferència

La Delegació Territorial d'Òmnium Cultural de Badalona organitzà dins el programa del curs 1992-93 una conferència al Museu d'aquesta ciutat el dia 1 d'octubre.

L'acte aplegà un públic atent al desenvolupament dels estudis i les recerques sobre Colom i la història de la Corona catalano-aragonesa, un interès que restà palès en les múltiples intervencions que es feren durant el col·loqui.

La seixantena de persones que hi assistiren pogueren escoltar les dissertacions de J. Arenas i J.M. Castellnou, que parlaren de "Catalunya i la Descoberta d'Amèrica" i la "Catalanitat de Colom".

L'acte es prolongà per espai de dues hores. Després se serví un refrigeri.

Emissió radiofònica

El dia 13 d'octubre, Catalunya Ràdio emeté un programa de tarda en el qual es tractà el tema dels orígens de Colom. Hi participaren el Sr. Frederic Udina i Martorell, el Sr. Nito Verdera d'Eivissa i la Sra. Teresa Baqué.

Aquesta emissió radiofònica fou exponent d'allò que pretén el Centre sobre els orígens, la vida i l'obra del gran navegant, és a dir, que l'únic canvi vàlid per a la consolidació de la teoria que relaciona Colom amb el món català esdevé el treball de recerca, el rigor científic basat en la comprovació documental i no fer de les hipòtesis tesis davant possibles indicis. Una cosa és l'opinió i una altra és la història comprovada.

J.A i S.

Tribuna

Historia de América Española

(fragment) Luis Ulloa y Cisneros (*)

«Hasta su verdadero nombre ha podido ser puesto en duda. Se le ha dicho desde hace siglos ciudadano genovés, pero durante todo este mismo espacio de tiempo no han faltado quienes lo afirmaron lombardo o súbdito milanés. Parece ahora más manifiesto que, aunque tal vez nació fortuitamente en algún punto del Genovesado o de Lombardía, no por eso era de veras italiano de una u otra región, pues habría pertenecido a una familia catalana de las tantas que en el siglo XV se trasladaban a Italia por mayor o menor tiempo. Lo que está bastante bien esclarecido, por propia declaración suya, es que era hijo de marino y no de un tejedor de lana como se ha pretendido, que navegó desde los catorce años, que era pariente de unos famosos corsarios al servicio de Francia, gascón el uno y parece que también catalán el otro, y en fin, que hacia 1470 ó 1472 estuvo al servicio de Renato de Anjou, pretendiente francés al trono aragonés, y de la rebelión catalana a favor de este príncipe contra el rey de Aragón Juan II. Navegando luego en compañía de uno de los corsarios sus parientes, naufragó en agosto de 1476 en el cabo San Vicente, cerca de las costas portuguesas, en un combate contra unas naves genovesas, con cuyo motivo fue a dar a Lisboa. Pasó a fines del mismo año a Inglaterra, y de allí a Islandia, y hasta "cien leguas más lejos", según él mismo dejó escrito.

De esta feliz conyuntura de su viaje a Islandia y a los mares nórdicos vino a brotar en Colom, que había tenido en Lisboa noticias de las navegaciones portuguesas en África, la idea de que el Asia no estaba muy lejos de las costas occidentales de Europa, y de que navegando por el Oeste desde Portugal o España, podía llegarse a la India Oriental. Recogió, sin duda, en Islandia la tradición de los antiguos viajes groenlandeses, y hasta podría afirmarse que él mismo los recomenzó, llegando a las costas norteamericanas, cuando no a las Antillas, y haciendo así un predescubrimiento de América. Por lo menos existe una muy vieja tradición en este sentido y más de un mapa y un documento oficial que la confirma, muy en particular y de manera categórica y decisiva el texto mismo de sus capitulaciones con los Reyes Católicos, en abril de 1492, en el que se dice que antes de esa fecha había ya el insigne navegante hecho un descubrimiento en la Mar Océana, que es como hasta entonces se designaba al Atlántico.

Entusiasmado con la prometedora constatación que su visita a Islandia y su ida aún más lejos le suministraron, apresuróse Colom a regresar a

Portugal, donde inició gestiones cerca del rey Juan II, tan empeñado en el descubrimiento de la India, para que le facilitase medios para llevar a cabo el pensamiento que había concebido y en apoyo del cual se dedicó a leer a Marco Polo y otros autores y a buscar toda clase de argumentos y de indicios comprobatorios. Sólo encontró en aquel monarca vacilante acogida, y antes bien en Portugal se trató de burlarlo, intentando efectuar sin él la navegación que indicaba en demanda de Asia. No tuvieron éxito los burladores, pero supo Colom aquella desleal tentativa, y, disgustado por ella, resolvió buscar protección en otro lado. Habíase entre tanto casado en Lisboa con una dama bastarda, pero de origen noble, Felipa Múniz Parestrello, de la que tuvo un hijo, de nombre Diego.

De Portugal salió Colom a fines de 1483, con el propósito, a lo que parece, de dirigirse por tierra a Francia, pero en Andalucía o en Castilla tuvo ocasión de ver al duque de Medinaceli, gran magnate castellano, en cuyos dominios entraba el puerto andaluz de Santa María, asiento de buenos marineros. Medinaceli le animó a quedarse en su compañía, ofreciéndole ayuda y varias naves con que dar forma a su designio de navegación a través del Atlántico; pero, sabedora la reina Isabel de Castilla, entonces en Córdoba, de las intenciones del duque, escribió a éste manifestándole que una empresa de tal clase correspondía a los reyes, por lo que le pidió enviase a la corte a Colom. Así lo hizo el duque, y el marino partió a Córdoba con recomendaciones de Medinaceli para el célebre cardenal don Pedro de Mendoza, arzobispo de Toledo, primado de España y gran favorito de los monarcas castellanos. También lo recomendó a Alonso de Quintanilla, el contador mayor de los reyes de Castilla.

Colom trata con los Reyes Católicos.- Al llegar a Córdoba, en enero de 1486 era Colom un hombre de cuarenta o más años, de aspecto grave y sereno, de espíritu enérgico y tesonero y de carácter orgulloso, aunque modesto. Sus largas navegaciones y los estudios a que para abrir paso a sus proyectos se había entregado, le habían dado una suma de conocimientos teóricos y sobre todo prácticos, de orden geográfico, como tal vez entonces ninguno otro poseía. Fuéronle muy útiles en la corte castellana las recomendaciones de Medinaceli, pero más le sirvió todavía la buena voluntad que, probablemente por razones de solidaridad nacional, encontró en los funcionarios aragoneses cerca del rey Fernando, esposo de Isabel. Distinguiéronse entre estos espontáneos protectores Juan de Coloma, secretario del monarca, Juan Cabrero, camarero, y Luis de Santángel, escribano de ración, o sea, contador mayor de la Corona aragonesa.

Puesto al habla con los reyes, les expuso el futuro descubridor que, si le daban los elementos convenientes y le otorgaban ciertas prerrogativas,

él les aseguraba que navegando por el Atlántico hacia occidente llegaría al Asia, en particular a la India Oriental, cuyo codiciado comercio pasaría así a ser monopolio de España. El incentivo era tentador, pero, a pesar de esto, y de las protecciones a que acabamos de referirnos, surgieron en la corte muchas dificultades y resistencias, y se necesitaron más de cinco años para allanarlas, aparentemente por lo menos. Los monarcas, ocupados en la guerra con los moros y la reconquista de Granada, no deseaban por lo pronto distraerse en otras atenciones, y cuando al fin, vencidos los moros, resolvieron tratar con Colom, las recompensas que éste les pidió en cambio de la realización de su oferta les parecían tan onerosas, que se negaron en un principio a ellas. Abandonó entonces el marino la corte, que residía ya en Granada, y se puso en marcha hacia Huelva, para dejar allí a su hijo Diego y seguir a Francia, conforme a su primera intención de años antes. Pero al pasar, en marzo de 1492, por el convento franciscano de La Rábida, cerca ya de Huelva, se detuvo casualmente en él, donde trabó conversación con el prior, padre Juan Pérez, antiguo confesor de la reina Isabel. El buen padre, a quien Colom hizo ciertas confidencias y secretas revelaciones, simpatizó con el marino, y quedó de tal modo convencido de la verdad de lo que éste prometía, que emprendió en el acto viaje a ver a los reyes en Granada, rogando a Colom que esperase el resultado. Merced a esta intervención del padre Pérez, los monarcas se avinieron a las demandas de Colom y éste regresó a la corte, donde el 17 de abril de 1492, y en presencia del padre Pérez, firmó con el secretario de la Corona de Aragón, Juan de Coloma, las capitulaciones para su descubrimiento, que fueron totalmente aprobadas y sancionadas por los reyes.

En virtud de ellas, se le concedió el almirantazgo en todas aquellas islas y tierra firme que por su mano e industria se descubrieran o ganaran, cargo que sería perpetuo en él y sus hijos y descendientes; el virreinato y la gobernación general de esas mismas islas y tierra firme; el diezmo de todas las negociaciones de mercaderías que allí se hiciesen, y varios otros privilegios, tanto de orden administrativo como judicial y comercial. Éstas son las concesiones requeridas por Colom, que tantas dificultades y resistencias habían hasta entonces motivado.

España, es preciso no olvidarlo, estaba en esa época constituida por dos reinos independientes y extranjeros entre sí, cuyos respectivos soberanos, Isabel y Fernando, habían contraído matrimonio. Las capitulaciones de Colom se negociaron para Aragón y Castilla; pero sólo con el secretario del rey Fernando, monarca de Aragón; y este hecho parece que no satisfizo a la esposa de éste, Isabel, reina de Castilla, que deseaba reservar únicamente para su reino la soberanía de las tierras que Colom descubriera, como lo consiguió

poco más tarde. Levantó, pues, dicha soberana nuevas objeciones a la empresa, basándolas ahora en la falta de recursos financieros para ella; pero Santángel, el escribano de ración de la Corona aragonesa, no sólo se esforzó en convencerla con claras razones, sino que, para obviar todo obstáculo, adelantó los fondos necesarios, los mismos que no eran sino un millón ciento cuarenta mil maravedises (10.000 pesetas oro), que de pronto se le cubrieron con los ingresos fiscales de ciertas salinas valencianas de patrimonio de Fernando. Un poco más tarde, tan modesta suma, que entonces se juzgó grande, fue resarcida a esas salinas, de que era arrendatario el citado escribano, con fondos de las rentas de la Hermandad castellana, también arrendadas a Santángel, cuyo reembolso se hizo a fin de que el descubrimiento quedase sólo por cuenta de Castilla.

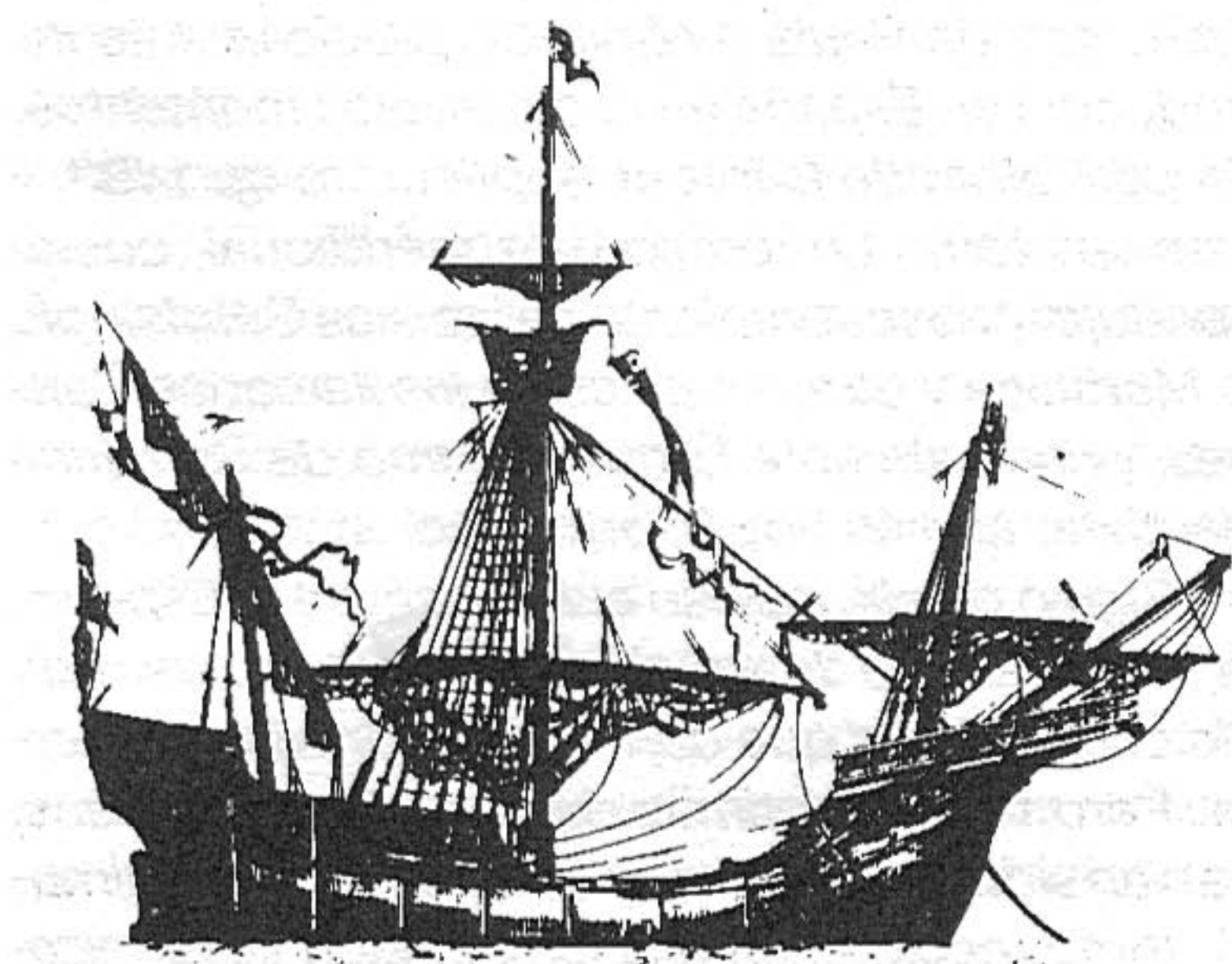
El descubrimiento.— Por mandato real, la armada con que debía navegar Colom en busca de la India, según se dijo expresamente en el salvoconducto que se le otorgó, había de constar de tres carabelas, naves ligeras de la época, y aprestarse en Palos de Moguer, pequeño puerto andaluz cerca de Huelva. Surgieron allí todavía tropiezos de orden material, por la desconfianza de los marineros para una empresa a juicio de ellos aleatoria y peligrosa, pero todo se venció con la mediación y ayuda de Martín Alonso Pinzón y sus hermanos, armadores y navegantes de Palos, muy respetados e influyentes en ese lugar. El 3 de agosto del citado año, zarparon al fin de Palos las tres carabelas a su lejana aventura.

La mayor de ellas, que recibió el nombre de “Santa María” (antes “La Gallega”) y en la que iba Colom, tenía apenas 250 toneladas de capacidad y no llegaba a 40 metros de largo; la segunda, “La Pinta”, al mando de Martín Alonso Pinzón, era larga de 18 metros; y la tercera, “La Niña”, mandada por Vicente Yáñez Pinzón, hermano de Martín, de 17 metros. El total de los tripulantes, con capitanes y unos cuantos funcionarios o empleados, pasaba apenas de 110 personas. Era la primera vez que se iba a cruzar el Atlántico, en su parte más ancha, desde las costas españolas, y la

navegación fue pesada y enojosa. Detúvose Colom, para cambiar de velamen a la “Pinta”, muchos días en las Canarias, de donde se alejó el 6 de septiembre, navegando siempre hacia el Oeste por un mismo paralelo; pero, como en los primeros días de octubre no viese tierra alguna, contra lo que él anunciaba frecuentemente para tranquilizar a los marineros, éstos comenzaron a dar señales de fatiga e impaciencia, casi de protesta. Calmáronse por nueva intervención de Pinzón, y habiendo desviado las naves su rumbo hacia el Sudoeste, en la noche del 11 de octubre se divisó desde ellas una lejana luz. Más tarde el marinero Rodrigo, dicho de Triana, gritó “¡Tierra!” en la “Pinta”, y al amanecer vieron que estaban frente a una isla desconocida, donde esa misma mañana desembarcaron Colom, los Pinzones y gran número de los tripulantes, tomando en el acto posesión solemne de ella en nombre de los reyes Fernando e Isabel.

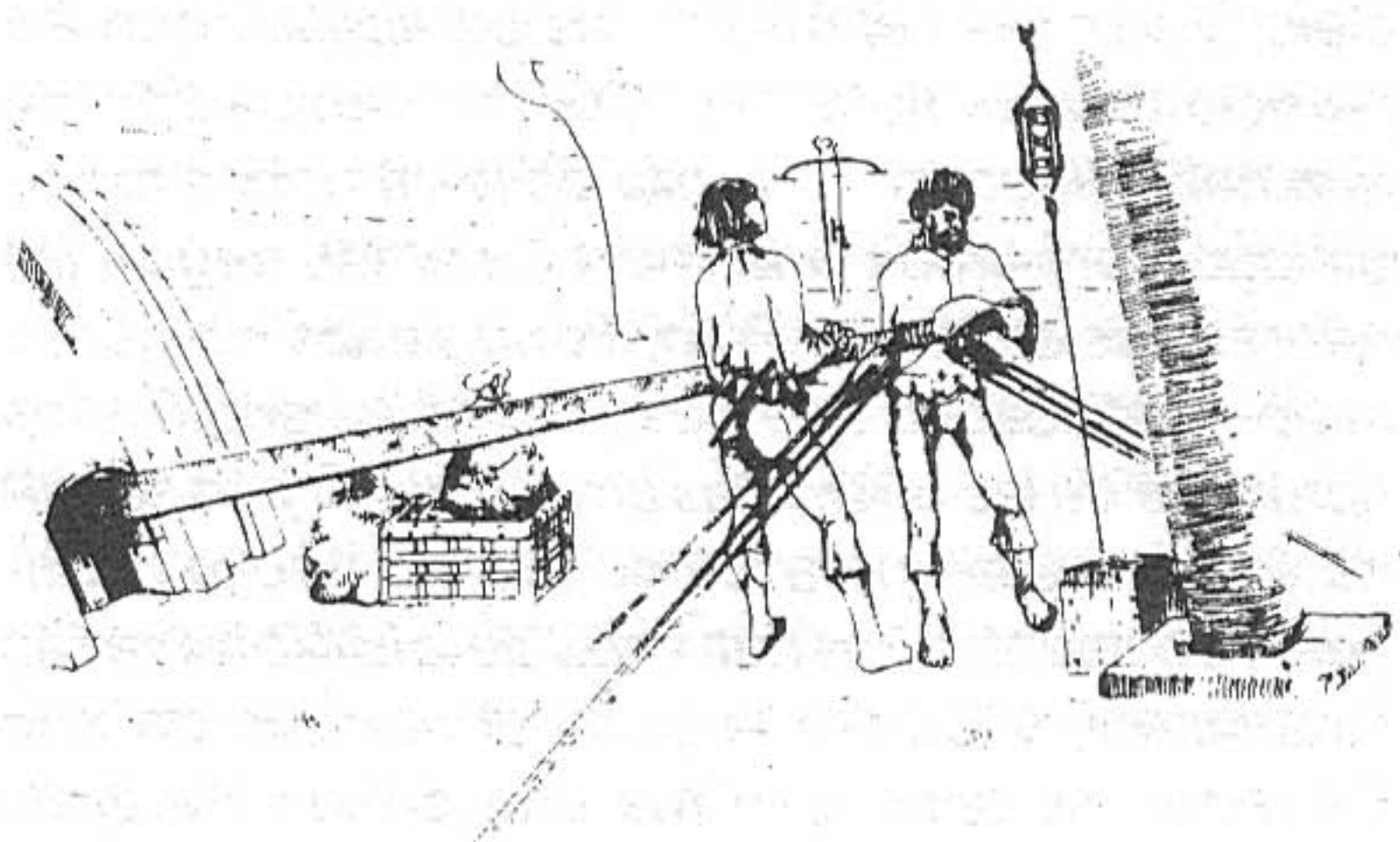
La isla era habitada por hombres de color cobrizo, nunca antes vistos, como ya hemos dicho, por los europeos; iban desnudos y daban muestras de carecer casi por completo de cultura, pero se manifestaban pacíficos. Agolpáronse en la playa, asombrados y atónitos al contemplar a los europeos, que se les antojaron seres descendidos del cielo, y aun más al mirar a las carabelas, que les parecían casas flotantes. Colom, persuadido de que había llegado a una isla de los muchos archipiélagos próximos a la India Oriental, según las referencias de Marco Polo, llamó a esos indígenas indios, calificativo que después se extendió a los naturales de las otras islas americanas, y en seguida se generalizó para los de todo el nuevo continente occidental. Los naturales de la isla la llamaban Guanahani, y Colom le puso el nombre de San Salvador; se sabe que fue una de las Lucayas, archipiélago situado al Sudeste de la Florida y Norte de Cuba, pero no se ha podido identificar exactamente cuál de ellas, aunque la opinión más acreditada señala a la hoy denominada Watling.

De San Salvador pasó el ya Almirante de Indias, pues creía estar en ellas, a otras islas cercanas, entre ellas las que denominó Fernandina, en honor del rey, Isabela, en el de la reina, y Juana, en el del príncipe Juan, heredero de las coronas de Aragón y Castilla. Esta última isla que sus habitantes llamaban Cuba, nombre que hoy conserva, era la mayor de todas, y Colom y Pinzón estuvieron en la duda de si no se trataba más bien ya del continente asiático, y si no estaban cerca de la Tartaria del Gran Kan. Desengañados por los indígenas, siguió Colom con la “Santa María” y la “Niña” hacia otra gran isla inmediata, que bautizó la Española, mientras la nave de Pinzón, inesperadamente separada de las otras, se desvió hasta la isla Jamaica. En la Española entró el Almirante en amistosa relación con los indígenas del lugar, en particular con Guanacagari, su “cacique”, vocablo con que los naturales de esas islas designaban

a sus jefes, y que los españoles extendieron luego a todos los régulos indios de América.

Pocos días después, por el descuido de un timonel, encalló e hizo agua la "Santa María" en el litoral de dicha isla y dominios de Guanacagari, quien, junto con sus súbditos ayudó empeñosamente al salvamento de la carga y los enseres de la nave, por lo que Colom, confiando en la lealtad del cacique, resolvió desbaratar la "Santa María", construir con su maderamen un fuerte donde dejar parte de la tripulación, que no cabía en la "Niña", y partir en ésta de regreso para España. Averiguó, pues, cuanto informe pudo sobre esa isla y las vecinas, recogió toda clase de productos naturales, embarcó unos cuantos indios, se despidió de los españoles que quedaban en el fuerte, al que dio el nombre de Navidad, y partió hacia la Península con la esperanza de un pronto retorno a la isla. Navegaba ya con rumbo a Europa, pero todavía en aguas de la Española, cuando se le reunió Pinzón con la carabela "Pinta", y juntos continuaron el viaje y atravesaron el Atlántico en sentido contrario al que llevaron en septiembre y octubre anteriores. A las pocas semanas, una espantosa tormenta los separó de

nuevo: Colom fue a salir a las Azores, y de allí, otra vez con mal tiempo, a la costa de Portugal, arribando a Lisboa el 4 de marzo de 1493.

Regreso de Colom a España.- Litigios con Portugal.- Segundo viaje.- El rey Juan II de Portugal recibió afable y honrosamente al gran navegante, pero protestó de la legitimidad de su descubrimiento, pretendiendo que las islas que acababan de ser visitadas por Colom, y desde luego la misma India Oriental, correspondían de derecho a la Corona portuguesa por donaciones de los papas. Entre tanto, el Almirante escribió desde Lisboa a los reyes de España, y luego continuó su viaje a Sevilla, donde entró el 15 de marzo. Días después Martín Alonso Pinzón, que había ido a aportar en Bayona de Galicia, arribó también a la capital andaluza, cansado y enfermo, y murió a las pocas semanas. Los reyes, que se encontraban a la sazón en Barcelona, mandaron a Colom que fuese a verlos a esta ciudad, donde se presentó hacia fines de abril, llevando consigo varios indios

que había traído de las nuevas islas, así como aves y frutos desconocidos en Europa, muestras y dijes de oro, y diversas curiosidades.

Los monarcas españoles quedaron tan convencidos como el mismo Almirante de que éste había llegado efectivamente a islas vecinas de la India asiática, se apresuraron a reconocer como cumplidas las promesas del descubridor, le confirmaron sus privilegios y prerrogativas, le otorgaron otros, y resolvieron enviar sin pérdida de tiempo una segunda y más fuerte expedición, con tanta mayor urgencia cuanto que supieron que Portugal se preparaba a tomarles la delantera. Para cruzar los empeños portugueses solicitaron a su vez del pontífice romano, entonces Alejandro VI, valenciano de origen, una bula especial que reconociese a España el derecho de navegación y comercio y la soberanía de todas las islas y tierras continentales situadas más allá del meridiano que pasa por los archipiélagos de Azores y de Canarias.

No se contentó con esta línea la corte portuguesa, sosteniendo que antiguas bulas pontificias le habían dado plenamente el monopolio de los mares y la soberanía de las tierras por descubrir al Sur del paralelo de las islas Canarias, de manera que los españoles no podían navegar ni hacer descubrimientos por ningún meridiano sino al Norte de dicho paralelo. Siguiéronse muchas controversias y negociaciones, hasta que al fin, por un solemne pacto negociado en Tordesillas, convinieron los portugueses en la demarcación por un meridiano, pero con tal que éste fuera trazado 270 leguas más al Oeste del señalado en la bula de Alejandro VI.

Se había entre tanto aprestado la segunda expedición de Colom, que, como la primera, partió de Andalucía. Constaba de diecisiete naves, en que se embarcaron más de mil personas entre marinos, militares, funcionarios, colonos y simples aventureros. Fueron en ella varios caballeros e hidalgos, tanto castellanos como catalanes y aragoneses, y, a pedido de los reyes, el Papa nombró como su vicario, con facultades episcopales, para lo que se suponía islas de las Indias y tierras por descubrir en ellas, a un fraile catalán, fray Bernardo Boil, de la orden de San Francisco de Paula o Mínimos, precisamente introducida en España en esos propios momentos. Zarpó Colom de Cádiz en septiembre de 1493, y esta vez tomó un rumbo más meridional, que le condujo al descubrimiento de las islas Guadalupe, la Martinica y otras muchas de las llamadas Caribes, principalmente la que él llamó de San Juan Bautista, que es hoy Puerto Rico.

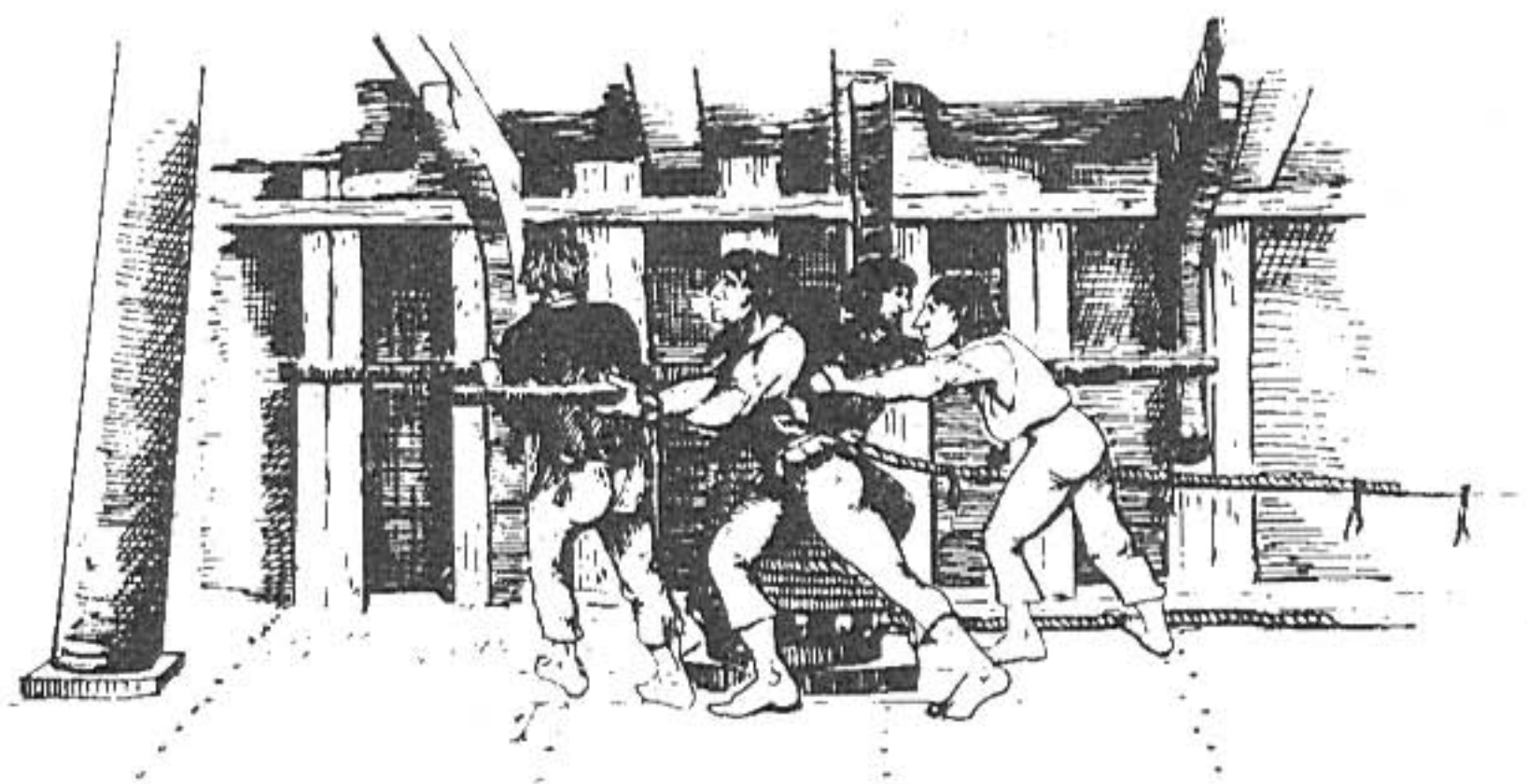
Siguió de allí ansioso el Almirante a la Española, en diciembre de aquel mismo año, en busca de los compañeros que dejó en el improvisado fuerte. Pero todos, víctimas de sus propios abusos, habían sido muertos por los indios. Colom disimuló, tomó medidas para la exploración y coloniza-

ción de la isla, que le parecía muy fértil y además rica en oro, fundó la ciudad Isabela y partió para reconocer otra vez Cuba, con pocas naves, mientras la mayoría de éstas retornaron a España. El reconocimiento de Cuba convenció a Colom más que la primera vez, de que no se trataba de un continente. Descubrió luego Jamaica, pero en lugar de proseguir en busca de tierra firme hacia el poniente, hubo de retornar por carencia de víveres y otros motivos, a la isla Española. En ésta había luchas con los indios y rencillas y divisiones entre los españoles, descontentos de no encontrar oro y riquezas a manos llenas, como se lo habían imaginado, por lo que partieron a la corte quejas contra el Almirante. Tuvo, pues, éste, a mediados de 1496, que volver por segunda vez a España, donde permaneció más de año y medio, trabajando por rehabilitar su descubrimiento y conseguir medios para ensancharlo. En el intervalo, el gobierno de la Española quedó a cargo de su hermano Bartolomé, poco antes llegado a la isla y al que Colom dio el título de Adelantado, que los reyes confirmaron.

Tercer viaje de Colom.- El Nuevo Mundo.- Bobadilla.- Sólo en mayo de 1498 pudo el Almirante de Indias hacer su tercera salida de las costas españolas, cada día más afanoso de ensanchar sus descubrimientos. Dirigióse ahora a las islas de Cabo Verde y desde allí, por el mismo paralelo, hacia el Oeste; el 31 de julio, cuando comenzaban ya a faltarle víveres y agua potable y cundía el desaliento entre los tripulantes, se descubrió una gran isla, a la que puso Colom el nombre de La Trinidad con que aún se la conoce. Días después halló una tierra que los indios llamaban Paria, y que él denominó Gracia. Estaba en la boca septentrional del gran río sudamericano Orinoco, y por la gran cantidad de aguas y corriente de éstas dedujo que correspondían a una masa continental. Persuadióse, pues, de que había descubierto un nuevo continente o Nuevo Mundo, como él mismo lo calificó, pero refiriéndose sólo a la América del Sur, pues continuó creyendo que las islas Española, Cuba y demás Antillas pertenecían al Asia. Para él ese Nuevo Mundo, que acababa de encontrar, o sea Sudamérica, estaba colocado en frente de la India asiática oriental, más o menos en la situación que hoy sabemos tiene Australia.

Recogió Colom en aquellas costas algunas perlas, y, satisfecho de su hallazgo, partió para la Española, impulsado siempre por el natural deseo de conocer la suerte de los colonos y por la escasez de comestibles. Es de saber en efecto, que los españoles no se conformaban a los groseros alimentos y bebidas de los indios, y que no pudieron establecerse definitivamente en ningún punto de América mientras no consiguieron cultivar allí cereales y legumbres europeos, y criar ganados lanar y vacuno, que ya hemos dicho no existían en la América precolombina.

En la ausencia del Almirante, su hermano había fundado en el Sur de la Española la ciudad de Santo Domingo; pero habían sobrevenido no sólo mayores disturbios, sino una verdadera rebelión contra Bartolomé, encabezada por un Francisco Roldán. Colom logró apaciguar los ánimos, no sin largas y difíciles negociaciones, pero como en este intermedio se escribiera a la corte, por diversos barcos que partieron, numerosas y amargas quejas, y como además, el mismo Almirante pidió el envío de un juez pesquisador, los monarcas designaron para este cargo a don Francisco de Bobadilla, personaje de alguna significación. No se limitaron, empero, a darle facultades de juez, sino que le autorizaron a asumir el mando de la colonia, privando de él a Colom, si lo juzgaba necesario. Esto es lo que hizo Bobadilla apenas llegó a la Española, en septiembre de 1500. Además, mandó aherrojar al Almirante y sus hermanos Bartolomé y Diego y los envió presos a la Península como a reos de graves delitos. Esta actitud de Bobadilla le ha valido acres censuras de la Historia, que en vano se ha intentado atemperar alegando que Colom se había hecho efectivamente culpable de preparar una rebelión en aquella isla contra la Corona castellana y a favor de otra soberanía.

Causas del descontento de los reyes.- Cuarto y último viaje de Colom.- Su muerte.- Son falsas esas imputaciones contra el Almirante, pero sí puede aducirse para explicar lo sucedido, que los reyes Isabel y Fernando no estaban satisfechos de él por razones sencillísimas: Isabel, porque ésta quería, como lo hemos dicho, el monopolio de Castilla, y Colom daba cargos en la Española a catalanes y aragoneses; Fernando, porque el descubridor había ofrecido llegar a la India Oriental o asiática, esto es, la verdadera India, rica en diamantes, esmeraldas y marfil, y centro del comercio de las especias, tan codiciadas en aquellos tiempos. Nada de esto se hallaba en las tierras descubiertas por el Almirante, y entre tanto, el portugués Vasco de Gama había arribado de veras en 1498 a la India asiática, y desde ésta llegaban a Portugal todos aquellos valiosos productos, ante los cuales aparecían insignificantes los de las tierras americanas.

Sin embargo, una vez en España, Colom fue

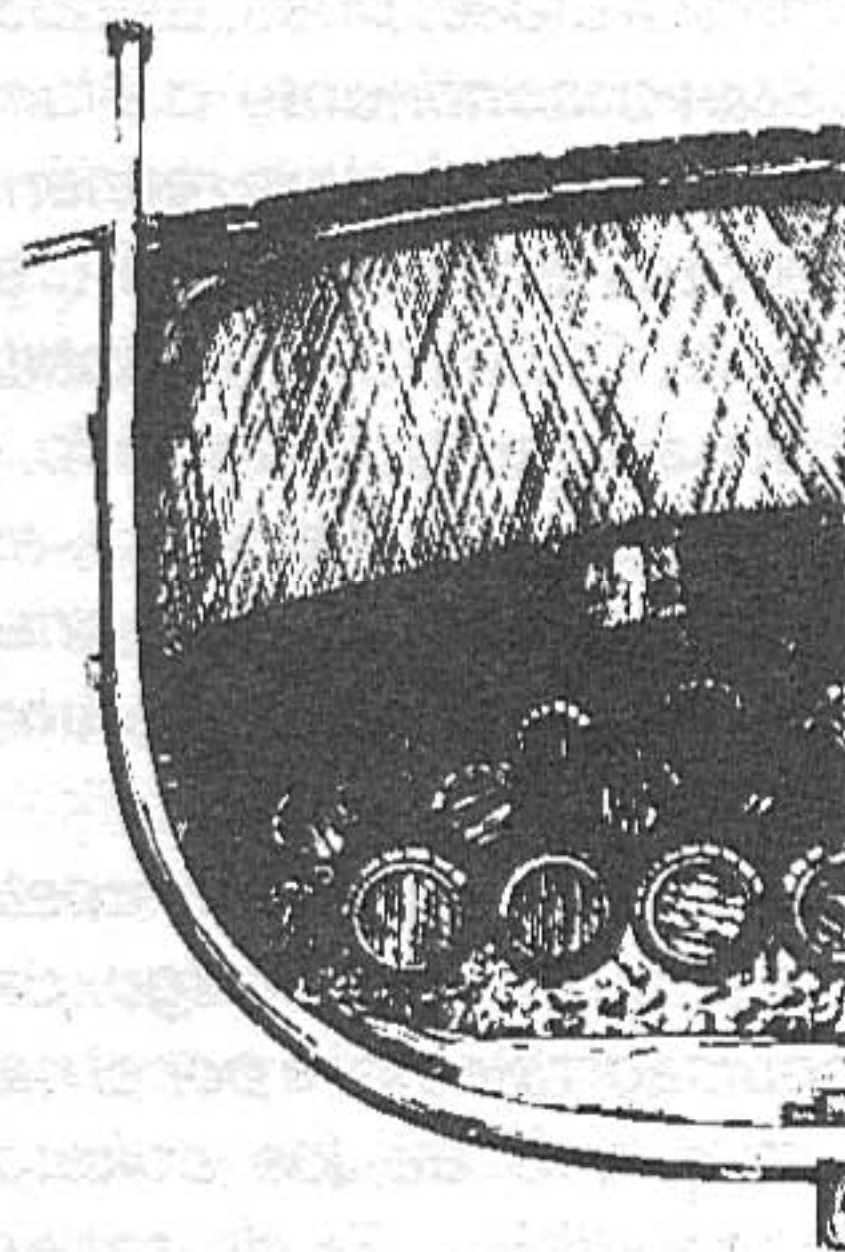
puesto en libertad y poco después marchó a ver a los reyes, que se encontraban otra vez en Granada. Justificóse ante ellos de muchos de los cargos que se le hacían, y logró infundirles el mismo convencimiento que él tenía de que el Nuevo Mundo o continente sudamericano recién descubierto, estaba al Sudeste y enfrente de la última y tercera parte de la India asiática, a muy pequeña distancia, no separado de ella sino por un estrecho. En consecuencia se le facilitaron naves para una cuarta expedición, que debía ser descubridora de ese estrecho; pero Isabel consiguió afirmar el monopolio castellano y decretó la prohibición a catalanes y aragoneses de ir a las Indias y comerciar con éstas. Al mismo Colón se le negó reponerlo en el gobierno de la Española, y hasta se le vedó tocar en ella en este viaje. Bobadilla fue destituido: murió en un naufragio al emprender regreso a España.

La cuarta expedición de Colón, que fue la última, zarpó de Cádiz a principios de mayo de 1502, compuesta de cuatro naves en las que acompañaban al Almirante su hermano Bartolomé y su hijo segundo Fernando, nacido en Córdoba en 1488. En esta navegación descubrió Colón la América Central, que él supuso era una extremidad peninsular del Asia, fronteriza al Nuevo Mundo o continente sudamericano. Tocó en la punta de Caxinas, hoy de Honduras en la república de este nombre, y recorrió la costa oriental centroamericana y panameña, hasta más allá de Portobelo, nombre que él dio a ese puerto; pero no pudo, pues no había, encontrar el anhelado estrecho que lo debía conducir a la verdadera India. Mientras tanto la carcoma, producida por ciertos moluscos, había ido destruyendo la cala de sus naves, y aunque las ricas muestras de oro encontradas en la región de Veragua incitaban a permanecer allí, se vio obligado a emprender viaje de regreso. Tuvo en éste tan mala suerte que, habiendo tocado por fuerza de la necesidad en la isla Jamaica, las naves no pudieron continuar más lejos, y desembarcada la tripulación, se le rebeló parte de ésta, encabezada por unos hermanos Porras. Después de un año de permanencia en dicha isla, y de haber logrado sofocar a la mencionada rebelión, pudo al fin retornar Colón a la Península en una nave que desde la Española le envió, a su pedido, el comendador Nicolás de Ovando, gobernador que era entonces de la isla en reemplazo de Bobadilla. Llegó al puerto andaluz de Sanlúcar a principios de noviembre de 1504, enfermo de gota y extenuado por las privaciones; pero a los pocos meses, algo repuesto, se dirigió a la corte, entonces en Segovia, en busca del rey Fernando, ya viudo, porque la reina Isabel murió precisamente en el citado mes de noviembre, dejando a su esposo el gobierno interino de Castilla.

No tenía ya fuerzas físicas el Almirante para acometer una expedición más, que dejó empen-

diesen otros, siempre en la ilusión de hallar un estrecho entre el Nuevo Mundo sudamericano y la India asiática. Se limitó, pues, a solicitar del monarca para su primogénito Diego el gobierno de las tierras descubiertas que le correspondía conforme a las capitulaciones de 1492 y privilegios subsiguientes. Nada obtuvo, y habiendo seguido en sus movimientos a la corte hasta Valladolid, agravó de sus dolencias en esta ciudad, donde murió el 19 de mayo de 1506, decepcionado y atribulado por las injusticias de la suerte. Sus restos fueron conducidos en 1509 a Sevilla, a la Cartuja de las Cuevas, de cuya comunidad había sido muy amigo. Años después, y por disposición testamentaria suya, se les trasladó a la isla Española, donde se les dio sepultura en la catedral de Santo Domingo. Cuando España cedió esta isla a Francia, en 1796, se procedió a la traslación a la Habana, en Cuba, desde aquella catedral, de las cenizas que se juzgó ser las de Colón; pero en 1877 se descubrió en la misma iglesia dominicana otras, que muchos creen son las verdaderas. De manera que, si la patria del gran navegante ha sido puesta en duda durante siglos, desde hace sesenta años pasa lo mismo con sus cenizas.»

(*) Ulloa y Cisneros, Luis . Historia de America Española, Seix Barral. Barcelona, 1936.

Articles

Luis Ulloa y Cisneros. Esbós de biografia

Pere Català i Roca

Anys d'estudi

L'escriptor Domènec Pallerola, signant amb el pseudònim "Domènec de Bellmunt", fou el traductor del llibre que va aparèixer a Barcelona, el 1927, amb el títol **Cristòfor Colom fou català** i amb el subtítol "La veritable gènesi del Descobriment". L'autor del llibre, Luis Ulloa y Cisneros, és presentat pel traductor, en una succinta "entreviu biografia", com un "savi autèntic" i "home amable, bondados, gairebé angelical en el tracte privat", que "té cinquanta-set anys" i que "se'n ha passat quaranta donat a l'estudi, a la lectura i a la investigació històrica".

Ulloa era, per tant, ja un home madur quan, residint a París, donà a conèixer, d'inici a la Societat d'Americanistes, la seva teoria colombista que trencava motlles.

Nat a Lima, el 27 de setembre de 1869, "els meus veritables estudis –expressà ell mateix– foren d'enginyer de mines, encara que molt aviat vaig decidir-me a seguir diversos cursos de Lletres". Va interessar-se poderosament per la història de la mineria espanyola al Perú, país eminentment miner. L'engrescava l'estudi de la història sud-americana, en general.

Tenia l'edat de 28 anys quan, el 1897, el govern peruà li confià la missió de visitar alguns arxius espanyols (Sevilla, Simancas, Madrid, Salamanca...) i també de Londres i París, per tal de reunir un **corpus** diplomàtic que servís per resoldre qüestions que, sovint a causa de límits, sorgien amb l'Equador, Bolívia, Colòmbia i el Brasil. Aquesta labor l'ocupà durant vuit anys, i els més de trenta volums de valuosos documents històrics colonials que Ulloa recollí, de manera oficial, han pogut resultar decisoris en determinats casos contenciosos. Fins al punt que evitaren una guerra, ja mobilitzades les tropes, entre el Perú i l'Equador, en demostrar-se la falsedat d'un protocol (l'anomenat "Pedemonte Mosquera"), pretesament signat el 1830 i que fixava límits entre el Perú i Colòmbia. "L'Ajuntament de Lima –té la paraula Ulloa–, per regradar-me d'aquests estudis, sostinguts serenament enmig d'un xàfec d'amenaques i protestes, m'atorgà una medalla d'or, que no vaig voler acceptar, car amb mi s'havien comès algunes injustícies que no podien ésser esborrades amb l'or d'una medalla."

El 1914 –l'any que esclatà la Primera Guerra Mundial– fou nomenat director de la Biblioteca

Nacional de Lima; exercí el càrrec fins al 1922, quan hi renuncià.

La munió d'articles que publicà al periòdic limeny **La Prensa** –del qual era fundador el seu germà gran– li guanyaren, entre els lectors, fama d'entès sobre temes internacionals i històrics. "Des de les planes de **La Prensa** vaig defensar sempre la reconciliació peruano-xilena davant el perill dels Estats Units."

El seu coneixement de la història peruana motivà que el professor Carlos Wiesse, de la Universitat de Lima, el volgués com a col·laborador per a un volum "en el qual em pertocà estudiar l'època dels inques i el descobriment i la conquesta del Perú pels espanyols".

Quan el 1927, Ulloa, aleshores resident en un barri extrem de París, estava a punt de treure el seu **Colomb, catalan (La vrai genèse de la Découverte de l'Amérique)**, va permetre que el jove publicista "Domènec de Bellmunt" s'avançés amb la publicació, per a la Llibreria Catalònia de Barcelona, d'una part de l'obra traduïda. Així, l'estiu d'aquell any aparegué **Cristòfor Colom fou català (La veritable gènesi del Descobriment)**, àdhuc abans que el llibre en francès, editat per Maisonneuve frères. Val a dir que el text francès queda repartit en dos toms o llibres, puix que, també dins l'any 1927, la resta del contingut donà vida a **Noves proves de la catalanitat de Colom (Les grans falsetats de la tesi genovesa)**, amb pròleg de Ferran Valls-Taberner (director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó) i traducció catalana de "Jaume dels Domenys" (pseudònim d'Alfons Maseras); el peu editorial és Llibreria Oriental-americana. Maisonneuve Frères.

Ulloa data les seves "Dues paraules" al lector: "París, octubre de 1927."

Al pròleg de **C.C. fou català**, Ulloa manifesta unes reflexions: "Ja fa molt temps que vaig dubtar de l'autenticitat de la versió tradicional sobre l'origen de Colom i del descobriment d'Amèrica.

(...) Però creiem arribada l'hora de les reparacions.

(...) Correspon la tasca principal a la intel·lectualitat catalana, al poble català en general. De què Colom fou català, no hi ha cap dubte. No sóc pas jo el sol qui ho diu, car, com en les pàgines que segueixen es veurà, ho han sospitat fa temps i gairebé ho han dit diversos savis de merescuda reputació.

Queda, sí, per identificar la seva persona. En aquest llibre s'estableixen les línies generals d'aquesta identificació; els arxius catalans donaran el que manca.

(...) No és, de tota manera, el lloc de naixement de Colom el més important, en l'estudi que correspon a la intel·lectualitat catalana. A ella pertoca sobretot posar en clar la influència i les relacions de Colom amb el lul·lisme, amb la ciència geogràfica i la cartografia catalana o mallorquina, que ve a ésser igual, i amb totes les activitats de

Catalunya en el segle XV, des de les industrials i comercials fins a les polítiques.

(...) Quan vaig iniciar els meus treballs sobre Colom, fa més de vint anys, ho vaig fer, en part, dominat per la influència de la tesi gallega de Garcia de la Riega i àdhuc ansiós de veure-la confirmada. No en va tinc un cognom gallec. (...) Tot cercant un Colón gallec vaig trobar-me un Colom català. Tant millor per a mi, car al mateix temps vaig trobar una gran història, la d'un poble petit que va saber, durant segles sencers, rivalitzar en la ciència i en la cultura amb els més grans d'Europa. Colom resultarà ésser la derivació i el complement de Ramon Llull."

Hauríem, és clar, de transcriure l'índex de **C.C. fou català** per copsar els enunciats dels capítols que, evidentment, interessaren àvidament el públic català. "Colom, cognom català"; "La noblesa i les armes personals de Colom"; "En quina llengua fou escrita la carta a Santàngel?"; "La **toponímia** colombina"; "Colom i René d'Anjou"... són alguns dels temes, tots ells engrescadors.

No és superflu de recordar, d'altra banda, que per aqueixos temps hom vivia a Catalunya l'anomenada "Dictadura", instaurada per Primo de Rivera al setembre de 1923. Vulgues que no, la política s'involucra tothora en la temàtica colombista. En els nostres dies, el veterà Bartomeu Costa-Amic rememora que "als joves patriotes catalans dels anys 1925-1930 que tractàvem d'unificar esforços i voluntats en la lluita contra la dictadura militar de Primo de Rivera que des del cop d'Estat de l'any 1923 havia imposat novament un règim absolutista contra tota expressió espiritual del poble català, aquell primer llibre d'Ulloa i les conferències que sobre el tema pronuncià a la Universitat i a l'Ateneu Barcelonès, ens varen procurar estímuls espirituals per al renaixement històric que reiniciava la nostra pàtria catalana" (**El navegant-descobridor Colom...**, Mèxic, 1992, pàg. 26).

Popularitat

Ulloa no trigà a ésser invitat per la Junta de l'"Ateneu Barcelonès" a pronunciar conferències a la capital catalana. Va venir a Barcelona al maig del 1927. Dissertà, també, el dia 28, al "Centre Excursionista de Catalunya", d'on la conferència fou "radiada -explica el Butlletí corresponent- per Ràdio Barcelona, fent ús per primera vegada el Centre d'aquest meravellós mitjà de comunicació".

"Les seves memorables conferències el varen convertir, a Barcelona, en un moment donat, en l'home del dia." Ho llegim a la "Introducció" de **Noves proves...**; Jaume dels Domenys hi remarca: "El Dr. Ulloa no s'ha proposat altra cosa, en els seus pregons i minuciosos estudis sobre el descobridor d'Amèrica, que aquest inflexible postulat de la ciència: recercar la veritat. Per això

posa com a divisa de la seva tesi, destinada a obrir-se pas a desgrat de tots els prejudicis que es dreçaran contra ella, aquelles encertadíssimes paraules de l'il·lustre Guyau, que resen així: la veritat pot esperar. La veritat romandrà sempre jove i estarà sempre segura d'ésser reconeguda a la fi."

A **Noves proves...**, l'historiador Valls Taberner exposà, en el seu pròleg, el punt de vista més solvent, en dir que "moltes de les proves que els genovistes procuraren acumular en pro de llur tesi havien estat ja impugnades o tingudes per suspectes per diversos historiadors; ara, en el llibre del Sr. Ulloa, sotmeses novament a revisió, queden totalment desvaloritzades. Llibre altament suggestiu, ple de remarques i d'indicacions interessants, fa veritablement honor al seu autor". I segueix: "Un dels mèrits més estimables del senyor Ulloa radica justament en què no s'ha limitat a destruir una teoria, sinó que l'ha substituïda amb una nova tesi, àmpliament i doctament argumentada. (...) En una obra orgànicament estructurada segons un to lògic i un criteri racional, el Sr. Ulloa ens dóna en el seu llibre una explicació la més comprensible i la de major sentit humà, de totes les que fins ara han estat exposades, respecte a la vida de Colom anterior al descobriment." Tanmateix: "Sincerament també he de declarar, en canvi, que altres raonaments del Sr. Ulloa en pro de la seva opinió no em sembla que puguin donar-li el reforç que ell els atribueix. (...) Hi faig sols al·lusió genèricament com a mostra d'imparcialitat i com a prova que l'afecte i l'admiració que tinc pel senyor Ulloa no em priven pas d'examinar amb la serenitat i el rigor indispensables les seves interessants indicacions i conclusions."

No ens passa per alt la dedicatòria d'Ulloa, en aquest segon llibre: "A la intel·lectualitat i al públic catalans."

A "Dues paraules", mots preliminars, el mateix autor fa constar:

"Aquesta tesi (la de **Colom català**) flotava feia ja molt de temps en l'ambient català, i si no s'obria camí era, més que per altra cosa, per timidesa i modèstia. Així ho vaig poder comprovar a Catalunya mateix. En efecte: un historiador tan distingit com el senyor F. Carreras i Candi havia ja adoptat des de feia anys l'ortografia genuïnament catalana del nom Colom, havia emès dubtes sobre l'origen genovès del descobridor i reconegut el seu parentiu amb Casanova Coullon, recollint documents tan notables com el que jo insereixo en aquest llibre i que es refereix a l'atac de l'estol del comte de Prades per un **corsari Colom**. D'altres autors, com Mossèn Salvador Bové, s'havien preocupat seriosament de les relacions de Colom amb el lul·lisme, renovant els interessants estudis del P. Pascual. D'altres, en fi, feien recerques sobre la presència de Colom a Barcelona..."

I Ulloa, des de París, aquell octubre, continuava dient: "(...)Els mateixos treballs i aportacions dels senyors Carreras i Candi i R.D. Perés, ja esmentats, els dels senyors Valls i Taberner, Ferran Soldevila, Maspons i Anglasesell, Carreras i Valls, G. de Reparaz i altres, alguns dels quals esmento en les pàgines que segueixen, molt succintament, constitueixen, ja a hores d'ara, una prova suficient de la plena veritat de la tesi catalana. Un fet nou hi ha, que qualsevulla que sigui la interpretació que hom li doni –fins si aquesta interpretació no sigui la meua, ço és que hi hagué engany per part del rei Ferran– **ja domina tots els estudis colombians: aquest fet és el de la comprovació que la minuta original de les Capitulacions de la descoberta es troba registrada, des dels mateixos dies de la seva redacció, no en el registre oficial castellà, sinó en el de la corona catalano-aragonesa. I no pas registrada sola, sinó juntament amb un altre valuós document, el Passaport donat a l'ensems a Colom per a la seva gran expedició. A aquest gran fet, se n'hi afegeixen dos més en els mateixos documents: la constatació que Colom "havia descobert abans" d'altres terres occidentals atlàntiques i la declaració de la noblesa del gran mariner abans de rebre el 1493 el seu escut d'armes.**"

L'índex de **Noves proves...** enfoca certs "problemes de dret internacional", com també "la personalitat del Colom veritable" i la "refutació de la tesi genovesa i de la sola objecció a la tesi catalana". Unes il·lustradores "Notes explicatives" arrodoneixen el camp d'estudi.

No hem de silenciar que, en confrontar el llibre francès amb les pàgines de la traducció catalana, no sempre l'acarament és exacte. Hem pogut observar que àdhuc manquen alguns paràgrafs sencers en el servei al públic català. En una altra ocasió pot resultar profitós de veure la totalitat de les mutacions produïdes. Per consignar-ne, ara, alguna, farem observar que a **C.C. fou català**, pàg. 32, s'indica que de l'**Epistola Cristofori Colom: cui etas nostra multu debet** "se n'anaren fent fins a vuit traduccions", mentre que l'original francès consigna (pàg. 14) que "**jusqu'à dix éditions de cette traduction se sont suivies**"; com que allà no hi són comptades les edicions de Basilea, sembla talment que el traductor ignorés la correspondència de "Bâle". Oi més (pàg. 15, ed. f.): "**La première édition castillane (que l'on croit, quoique ce soit douteux, faite à Barcelo-na en avril 1493)**" esdevé (pàg. 33, ed. c.) "la primera edició castellana feta a Barcelona l'abril de 1492". Quelcom més endavant, un Bartolomé Colom González (pàg. 19) es converteix en Bertomeu Colom Pérez (pàg. 37). A vegades, el canvi d'interpretació és curiós: on la tesi pontevedrista "**n'est qu'une supercherie patriotique**" (pàg. 28), a Catalunya "no és altra cosa que una novel·leta sentimental" (pàg. 47). Alguns canvis són lleus, però per a l'indagador hi

ha massa discrepància entre la dienda que "**les armoiries que le chroniqueur Oviedo et d'autres ont indiquées comme étant celles de la famille de Colomb**" (pàg. 31) i l'assentament que "les armes que Colom indicà com a pròpies de la seva família (...)" (pàg. 49).

Hem apuntat que manquen, en el text català, alguns paràgrafs, i ens toca demostrar-ho. Així, trobem que resta suprimit (correspondria a la pàg. 55 de **C.C. fou català**) tot aquest fragment (pàg. 39): "**Ce qui semble manquer aux armoiries dessinées dans les Cartulaires déjà cités, ainsi qu'à la description que porte Oviedo, c'est la colombe. C'est qui ni ces armoiries ni les Cartulaires, pas plus que les renseignements d'Oviedo, n'ont pas échappé sans doute à l'action des faussaires qui, comme nous le verrons plus loin, ont pendant la première moitié du XVIe. Siècle, saboté et adultéré impitoyablement toute la documentation concernant Colomb pour des fins que nous mettrons au clair.**"

No podem menys de recordar el binomi **traduttore/tradittore** quan un **stimabile** (pàg. 49) s'escurça en **stimable** (pàg. 64). Per altra part, coneixedors que els "catalanismes" no constituïen el fort de l'eminent peruà –així, recalquem, de passada, que l'aportat **intinción** (pàg. 56 i 71) és vocable que usa també el pare Las Casas–, hauria fet bé el traductor català de respectar aquesta explicació, que ometé:

(pàg. 55 i s.): "**Ici je peux faire miennes les paroles de Bonilla y San Martín, le savant académicien espagnol, quand il dit du célèbre navigateur: "Il écrit dans un style commun et populaire, mais des fois avec une lourdeur et une confusion extraordinaires. Il est probable qu'il ne parlait pas bien aucun idiome et qu'il connaissait superficiellement quelques-uns." Je dois pourtant ajouter quelque chose aux observations de M. Bonilla, c'est que Colomb ne connaissait pas l'italien. Les plus ardents italianistes, même Harrisse, même Lollis, sont forcés de s'étonner que jusqu'aux prétendues lettres –d'ailleurs fausses– que Don Christophe aurait adressées à la Banque de San Giorgio de Gênes sont écrites en castillan. Et en castillan encore les lettres authentiques au Père Gorricio, Italien pourtant, l'un de ses confidents.**"

Creiem que n'hi ha prou amb el que resta indicat i confrontat, ens sembla que per primera vegada, per adonar-nos de la realitat d'una traducció apressada.

Adeptes i circumspeccions

Una tal precipitació és endevinable en llegir al **Butlletí Excursionista de Catalunya** de juliol del 1927: "Ja circula per aquests mons de Déu, la primera obra literària de l'indicat senyor Luis Ulloa,

titulada: **Cristòfor Colom fou català: La veritable gènesi del descobriment** i dins de poc sortirà la segona publicació seva, en llengua castellana, que també s'està estampanant a Barcelona." Ho signa l'erudit Francesc Carreras i Candi, qui agrega: "Molts dels que escoltàrem los raonaments del senyor Ulloa, convençuts que, tanmateix, estava encertat, tenim d'atansar-nos a ell, fer-li costat, ajudar-lo en el possible, portats per l'amor a la història general d'Amèrica i per l'afecte a les coses de la nostra terra. (...) El senyor Ulloa, impossibilitat de regirar arxius catalans, per no poder-se dedicar a aquesta tasca, vol que les seves afirmacions siguin controlades per la intel·lectualitat catalana."

Rosend Serra i Pagès fou un dels primers adeptes del "Colom català" i "arribà al convenciment moral que Cristòfol Colom era mallorquí" (**Butll. Exc. Cat.**, pàg. 27).

Bastants anys després –el 1954–, l'historiador Ferran Soldevila escriuria que "ningú no podrà acusar els historiadors catalans d'haver-se precipitat a entusiasmar-se amb la tesi de Luis Ulloa, erudit peruà que, quan publicà la seva primera obra, encara no havia estat a Catalunya. Amb poques excepcions, tots observaren una actitud d'interès, però, al mateix temps, de prudència o de reserva. El senyor Ulloa, molt discretament, cal dir-ho, se'n va doldre" (**Historia de España**, III, Barcelona, Ed. Ariel, 1954, pàg. 20). El mateix Soldevila reconeixia haver arribat a la conclusió que calia tenir en compte la tesi d'Ulloa, "però vaig abstenir-me sempre de pronunciar-me favorablement". Més: "Ulloa era un dels historiadors que millor coneixia la bibliografia colombina, coneixement servit per una memòria prodigiosa, dues condicions que feien d'ell un polemista terrible."

El concepte de Soldevila –qui divulgà i glossà en alguns articles les obres d'Ulloa– fou que l'historiador peruà "tenia, tanmateix, un defecte, que era causa de la feblesa sobtada dels seus raonaments i elucubracions: la lògica amb què trenava els seus arguments després de sostenir-se implacable i de produir una brillant concatenació eficaç, mancava de cop i semblava cedir el lloc a la fantasia. Però el fet que, a partir d'aquest punt, les seves conclusions perdessin valor, no vol pas dir que no el tinguessin les que havia obtingut abans d'arribar a tal punt".

Bibliografia densa

No entrem ací en l'exegesi de l'obra d'Ulloa. Sí, en canvi, que destaquem l'activitat indesmaiable que realitzà amb conferències, articles i llibres, entre el 1927 i el 1932, a l'estranger i a Catalunya.

Ultra els treballs que ja hem consignat, retenim, d'aqueix període:

- "Comment j'ai découvert celui qui a découvert l'Amérique, le Catalan Jean Colom"; a **Monde**

Colonial Illustré, París, 1927.

- "La pré-découverte de l'Amérique par Christophe Colomb"; conferència a la Société de Géographie de Paris, des. 1927, i publicada al **Bulletin de la Société** gen.-feb. 1928. Reproduïda, poc després, a la rev. **La Paraula Cristiana**, Barcelona, 1928.
- "La genèse de la découverte de l'Amérique d'après des documents récemment trouvés. La pré-découverte faite par Colomb en 1477"; a **La Géographie**, París, 1928.
- **El pre-descubrimiento hispano-catalán de América en 1477. Xristo-Ferens Colom, Fernando el Católico y la Cataluña española**; pròleg de Manuel Ugarte; París, Librairie Orientale et Américaine, Maisonneuve Frères Ed., 1928.
- "Sobre la catalanitat de Colom"; carta d'Ulloa –refutant dades aportades per R. Carreras Valls i altres– als diaris barcelonins **La Veu de Catalunya**, **La Publicitat** i **El Correo Catalán**, 1-1-29.
- "Sobre la catalanitat de Colom"; carta d'Ulloa –refutant dades i opinions d'Enric Bayerri i altres– a **La Veu de Catalunya**, 17-X-29.
- "La leyenda de Colón genovés se anarquiza: Cogoletto contra Génova. Réplica al Prof. P. Revelli"; a **La Publicitat** i **La Veu de Catalunya**, 29-X-29.
- "Defendiendo la catalanidad de Colom. Réplica al P. jesuita alemán Streicher"; a rev. **Barcelona Atracción**, oct. 1930.
- Comunicació –llegida pel mateix Ulloa, a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona– "Sobre un mariner català Antoni Colom"; a **La Vanguardia**, Barcelona, 17-IV-30.
- "Polèmica amb el Prof. Antoni de la Torre i del Cerro sobre certs documents catalans referents al corsari Columbus"; a **La Publicitat**, 12-VI-30 i 9-VII-30.
- "La pre-descoberta d'Amèrica i la personalitat del descobridor".- "El Pare Ramon Pons i la predicació del cristianisme a Amèrica"; al **Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya**, 1930. Ambdós treballs foren presentats, també el 1930, al Congreso de Historia Hispanoamericana, de Sevilla, i al Congrès d'Americanistes, d'Hamburg.
- "La pàtria de Colom"; carta a **La Publicitat** i **La Veu de Catalunya**, 1-XI-30.
- "La patria de Colom con relación al descubrimiento de América"; set articles a **La Prensa**, Buenos Aires, gen. i feb. 1931.
- "Entorn de la pàtria i genealogia del descobridor d'Amèrica"; al **Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya**, abril-juny 1932.

En aquest darrer treball, Ulloa es defensa d'unes allelances i convé que hi parem un xic d'esment.

Detracccions

Interposem que, precisament a Barcelona, el 1929, la Casa editorial Maucci va estampar el llibre **Cristóbal Colón. Genovés**, original, per cert, d'un altre peruà, Rómulo Cúneo-Vidal (segons la credencial: "**Individuo de número del Instituto Histórico del Perú; Correspondiente de la Real Academia Española de la Historia, de la Real Academia Hispano-Americana de Cádiz, de la Società Ligure di Storia Patria...**", etc.). Podem asseverar que el tal llibre és inspirat per una política mussoliniana, car no ho oculta la dedicatòria "**A S.E. Benito Mussolini**", com tampoc la transcripció de les cartes preliminars oficials o oficiosos redactades en italià, per les quals veiem l'aplaudiment del Direttorio del Fascio di Lima i el nomenament de soci corresponent fet a Cúneo-Vidal, per la Società Ligure di Storia Patria, de Gènova, el 9 de gener de 1928, "**ora che é, per così dire, divenuto di moda il negarlo (l'origine genovese del grande scopritore dell'America) e si applaude a libri come quello dell'Ulloa**" (**Christophe Colomb Catalan**, París, 1927).

Hom atacava Ulloa i, al marge ja d'aqueix llibre editat només a Barcelona (ens n'encerteix l'útil **Bibliografia colombiana** per Simonetta Conti) i per un altre peruà, resident a Lima, reflectim que, des del punt de vista científic, l'ex-director de la Biblioteca Nacional se sorprenia que dels dos nous problemes que ell havia plantejat –el del pre-descobriment del continent americà pel mateix Colom, i el de l'origen català d'aquest– "gairebé tots els historiadors i crítics que se n'han ocupat no han pres en consideració més que el segon". Continua (**Butll. CEC**, abril 32): "Les dues breus memòries que vaig presentar l'any 1930 al Congrés d'Història Hispano-americana, de Sevilla, i al d'Americanistes, d'Hamburg, fonamentades en la revelació de valuosos documents sobre aquells dos punts, desvetllaren a Itàlia i, sobretot, a Gènova, tan intenses protestes, que el Municipi i els historiògrafs d'aquella ciutat van iniciar una ofensiva contra els qui negaven la pàtria genovesa de Colom. Acaba de concretar-se aquesta ofensiva en la publicació d'un gran volum que, intítulat **Cristoforo Colombo. Documents que proven el seu origen genovès**, ha editat la Comuna de Gènova."

No li punyia a Ulloa, però, la pulcra i luxosa edició feta pel municipi genovès, ans, en especial, l'haver sabut "que a Catalunya ha circulat subrepticiament un fullet, aquests últims temps, del qual és autor un sacerdot; s'ha tingut cura que jo no el conegués. (...) L'ocultació que se m'ha fet de l'esmentat fulletó, per tal que no pugui refutar-lo com cal, palesa per si sola que els qui l'han editat no estan segurs de la veritat ni de la legitimitat de llurs afirmacions, i únicament per respecte a la intel·lectualitat catalana l'he al·ludit. Qui hagi

llegit les meves publicacions a **La Prensa** de Buenos Aires dels mesos de gener i febrer i les meves memòries presentades a Hamburg i Sevilla, haurà constatat la falsedat escandalosa de les ridícules imputacions que em fan en aquell escrit".

Per la nostra part, sabem el nom d'aquell sacerdot –respon a les inicials J.T.–, però no volem refregar la qüestió. Únicament desitgem constatar que a les roses hi ha espines.

Des de París, el 15 de desembre del 1931, Ulloa va escriure una carta al seu amic Enric Mitjana de las Doblas, de Barcelona, qui acabava de publicar al butlletí del CEC un sòlid estudi sobre **La Casa dels Colom a Barcelona**; heus ací la felicitació: "**He leído su contenido con el mayor interés y encuentro que contiene datos muy interesantes. Ha hecho Vd. muy bien en obrar con moderación y prudencia, sin entrar en aventuradas identificaciones, como hace el señor C.**" Aquesta inicial, sí que ens decidim a completar-la, perquè tenim el propòsit de referir-nos, en una altra ocasió, a la postura adoptada per Ricard Carreras i Valls en els seus treballs colombistes.

"**Lo que yo lamento** –prossegueix la referida carta d'Ulloa (apareguda al suplement del butlletí del CEC, gener 1932)– **es que nadie investigue respecto a los Casanova, después de los datos que encontré y que han esclarecido el problema.**" També rebla que l'anomenat document Borromeo "**ya, cuando estuve en Barcelona el año pasado y me dieron noticia del documento del señor Rubio, declaré que era una falsificación escandalosa, fraguada por los italianos**". Torna envers Carreras: "**He leído igualmente el folleto y las conferencias del señor C. Es incomprendible que ese señor haga nacer a Colom en todos los pueblos de Catalunya, dándole innumerables genealogías. Por mi parte** –són mots del final de la carta–, **hace un año que intencionadamente no he querido publicar nada y he preferido ver lo que hacen los otros.**" I, finalment, recorda la sèrie d'articles que publicà, en començar l'any, a **La Prensa** bonaerensa: "**Creo que no la conocen en Barcelona, y es muy sensible, pues es la más trascendental y documentada que he hecho.**"

Un savi

De fet, Ulloa estava elaborant aleshores una obra de vasta erudició. Li havia estat encarregada per l'Institut Gallach, de Barcelona. Ens referim al volum **Amèrica**, el sisè de la **Historia Universal** dirigida per Lluís Pericot.

Entenem que aqueix volum, publicat a Barcelona el 1932, denota prou bé la capacitat de treball, l'assimilació cultural i la prodigiosa voluntat del seu autor. L'editor hi fa present que "fou una sort per a tots que Don Luis Ulloa volgués encarregar-se de la redacció d'aquest volum,

perquè ha significat una **creació**, i no pas una **repetició**, de la veritable història d'Amèrica"; fa constar, a la vegada, que no sap si admirar més, en Ulloa, "el meravellós cabdal de la seva cultura o el tresor inesgotable de la seva bondat". El prefaci de l'autor és datat a París, el març de 1932. Un criteri que diríem serè, ponderat, indagador i, tanmateix, no exempt d'entusiasme, queda exposat en el magne tom.

A hores d'ara, i deixades de banda anècdotes i sorpreses, la realitat és que –ho avala Soldevila– "alguns dels més acarnissats impugnadors d'Ulloa, en un moment donat es refien del parer seu i dels arguments seus". Més encara: hi ha hagut qui, com Marcel Jeanjean –nom que retreu M. Gaya i Delrue (**El Mito de Cristóbal Colón**; Saragossa, 1957, pàg. 42)–, "s'acontentà amb traduir literalment Ulloa, baldament no el cités ni una sola vegada". No cal dir que Ballesteros, Madariaga, entre els millors biògrafs de Colom, s'han valgut, com tants d'altres erudits, dels estudis practicats per Ulloa.

Ja en temps de l'atzarosa República Espanyola, Ulloa es traslladà a Barcelona, on el 4 de juliol de 1935 llegí, a l'Acadèmia de Bones Lletres, el seu treball **Esclarecimiento de algunos puntos dudosos en la vida de fray Bernardo Boil**; treball que en aparèixer al butlletí de l'esmentada Acadèmia dugué la nota: "Mentre a la impremta es treballava en la seva composició, moria a Barcelona (9 de febrer de 1936) el seu il·lustre autor. (DEP)."

Luis Ulloa y Cisneros acabà, doncs, els seus dies a la capital catalana, als 66 anys d'edat. Precisament, aquells dies de febrer eren molt convulsionats des del punt de vista polític, car hi hagué les eleccions que imprimiren un canvi en la direcció del país; és una altra història.

Pòstum imaginem que fou el **Manual de Historia de la América Española** que edità a Barcelona, el 1936, I. G. Seix i Barral i que, al pròleg, Ulloa indica haver enllestit a Barcelona el novembre de 1935. Les consideracions fetes aleshores pel savi peruà –a propòsit d'ésser qualificada Amèrica "el continent sense història", o de la dificultat que suscita "la mestissa història hispano-americana", ens cal ometre-les ací, i, en tot cas, per la tònica del present esbós biogràfic, preferim deixar constància que Ulloa escriu, en aqueixa darrerena obra seva: "Creiem haver aconseguit mantenir-nos al llarg del nostre espinós treball dintre de la més estricta imparcialitat i de la més severa equanimitat."

A la revista **Esplai** del 16 de febrer de 1936, juntament amb un retrat del preclar investigador apareix aquest eloqüent text:

"L'opinió del senyor Lluís Ulloa, gallardament mantinguda, sobre la catalanitat del gran navegant ha estat àmpliament debatuda per la totalitat dels historiadors d'Amèrica. Sostinguda la seva tesi en autoritzadíssims arguments, únicament l'orgull

nacional d'Itàlia, que manté des de fa segles la glòria d'ésser el bressol de Colom, ha fet que segueixi sense rectificar per l'opinió mundial aquesta falsedat històrica, tot i la incontestable argumentació expressada per Ulloa.

"Arribat Ulloa a Barcelona, després de les tempestes polítiques que tan sovint se succeeixen al Perú, el gran historiador americà ha viscut un bon nombre d'anys a la nostra terra, considerat i estimat pels catalans, que han contret envers ell un deure d'honor. Per això no ha d'estranyar-nos gens que la seva mort hagi estat unànimement sentida per tots els sectors de la nostra terra."

El marc polític i social

Caius Parellada

Resumint en poques paraules el marc polític i social en què es va desenvolupar al nostre país la tasca del Dr. Ulloa, direm que fou el de la dictadura del general Primo de Rivera. Aquesta, com és ben sabut, va venir com a malastruc i al capdavant inútil coronament d'una llarga tongada marcada pels crims abominables que ensangonaren els carrers de Barcelona, entre els quals destaquen per la seva transcendència els assassinats de Francesc Layret i de Salvador Seguí, anomenat "El Noi del Sucre", aquest darrer, com afirma Pere Voltes, "el més descomunal atemptat que hom podia ginyar per ferir els seus adversaris". Recordem ací la novel·la que pocs anys després en volgué donar testimoni, **Quan mataven pels carrers**, escrita per Joan Oller i Rabassa. Perquè, a més, queien occits gent de significació diversa, des del dirigent del Sindicat Lliure, Martí Arbonés, fins a nombrosos patrons i més d'un miler d'obriers rebecs a tota tirania.

Altrament, els anys anteriors a la Dictadura foren aquells de la desfeta completa del sistema governamental espanyol. Com diu molt bé Cambó, els dos últims governs constitucionals ja no sols eren una caricatura, sinó que eren un veritable sarcasme. I pel que fa a la política catalana, el polític suara esmentat, en una conferència donada a la Barceloneta, va anunciar la seva retirada de la vida pública. Abans d'aquest esdeveniment, pel maig de 1922 s'aplegà la Conferència Nacional Catalana, la qual donà naixença al partit Acció Catalana (Jaume Bofill i Mates, Nicolau d'Olwer, Carrasco i Formiguera, Rovira i Virgili).

La Dictadura, que a la primeria havia comptat amb la passivitat general a causa de l'esbalaïment de l'opinió davant el caos polític i social, i que abans del seu **pronunciamiento** havia intentat potinerament d'afalagar certs sectors catalans, començà tot seguit la persecució contra tot allò que era català, contra totes les manifestacions de

la personalitat nostrada. L'execució d'aquesta fou encomanada al governador civil de Barcelona, general Martínez Anido, i al capità general de Catalunya, Emilio Barrera. Ara bé, a mesura que s'intensificava l'acció anticatalana del govern dictatorial, anava també creixent el sentiment catalanista, fins a radicalitzar-se en alguna de les seves branques, com ara la que capitanejava Francesc Macià.

L'acció contra Catalunya arribà al seu zenit amb la dissolució de la Mancomunitat –llavors ja molt aigualida per efecte dels nomenaments fets per Primo de Rivera dels seus elements directius (1925)–, i de les seves institucions filials.

Entre els episodis destacables en l'aspecte polític succeïts durant la dita època, es pot esmentar el de la "Sanjuanada", això és, aquella conjuració militar semblant en la seva mena a les que eren de consuetud a l'Espanya vuitcentista, encapçalada l'any 1926 (24 de juny) per un vellard, el general Valerià Weyler, i en la qual participaren diversos militars com el general Domènec Batet i d'altres –la majoria després absolts– i força civils, entre ells el conegut polític Marcel·lí Domingo. I és digne d'esment la sanció que per aquests fets fou imposada al comte de Romanones: 500.000 pessetes.

Un altre fet sorollós va ésser el complot-ateptat frustrat de Garraf contra el tren que conduïa la família reial a Barcelona (1925), amb Jaume Comte al capdavant. I el més important a casa nostra fou l'intent de Prats de Molló, anomenat així perquè des d'aquest poble del Vallespir Francesc Macià temptà de forçar la frontera i provocar un aixecament contra la dictadura. El cop va fracassar, però a la llarga tingué una forta incidència sobre els esdeveniments ulteriors.

En l'àmbit estatal també s'ha d'assenyalar la rebel·lia somorta, però punyent i efectiva, de l'arma d'artilleria contra el dictador, el qual va suspendre de funció i sou els seus caps i oficials.

En un altre ordre de coses, cal anotar la creació l'any 1927 de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) i l'any següent la celebració clandestina a Barcelona del ple "nacional" de la CNT en què, com afirma Pere Voltes, aquesta organització apareix retractada de la benvolença inicial amb què havia acollit la dictadura. D'altra banda, la Unión General de Trabajadores va col·laborar amb el règim i també ho feren alguns dels capitosts del socialisme espanyol.

A fi de completar aquesta llambregada a la situació política cal que esmentem l'obra tenaç de Francesc Cambó enfront del règim imperant, representada principalment per la difusió de sotamà del llibre **El silenci de Catalunya**, en exemplars fets a màquina, després reproduïts també clandestinament i escampats amb profusió. Així mateix és llegida la menció de l'obra **Les Dictadures** del mateix autor, que va contribuir a crear el clima necessari d'oposició civil al règim i

a preparar les bases d'una situació normal i decorosa.

En l'ordre econòmic s'ha de remarcar la conjuntura internacional favorable i el bon carés que per això, i també per la pau social que aparentment almenys regnava, presentava la situació. Amb tot, a les seves acaballes i coincidint amb la crisi mundial que començava a congriar-se, la situació econòmica i financera de l'Estat es va malmetre i coadjuvà a l'ensorrada del règim.

En l'àmbit internacional ens trobem a la dècada dels anys vint amb la lluita entre dos totalitarismes: el comunista, ja implantat amb el règim bolxevic instaurat a Rússia, que amb els elements al·lògens incorporats es convertirà ben aviat en la paorosa URSS; i el totalitarisme feixista que, nascut a Itàlia, s'escampà, talment una reguera de pólvora, per tot Europa.

Aquesta era a grans trets la situació política existent als àmbits català, estatal i europeu, quan el senyor Luis Ulloa, l'il·lustre historiador peruà, va publicar a París l'obra **Christophe Colomb catalan**, la qual va ésser tot d'una traduïda al català per Domènec de Bellmunt i publicada a Barcelona per la llibreria Catalònia. En la Barcelona llavors políticament somorta per vigor del règim imperant, l'impacte causat per l'obra del susdit historiador va ésser veritablement colpidor i va somoure fortament la consciència del públic català, el qual potser d'esma va veure en la doctrina exposada pel professor Ulloa, ensems que una satisfacció patriòtica, un motiu d'esperança i de projecció futura, entremig de les dificultats en què es desenvolupava la seva vida nacional. Així, promptament sorgiren entre els literats catalans el desig i els propòsits de col·laborar en la tasca d'Ulloa, cosa a la qual aquest mateix els invitava. I així veiem com F. Carreras i Candi, R. Carreras i Valls, Millàs i Valli-crosa, E. Mitjana de las Doblas, Alfons Maseras, V. Coma i Soley –que fan estudis i aportacions diverses, amb més o menys fortuna, a la temàtica del personatge descobridor–, i també les figures eminents de Ferran Soldevila, A. Rovira i Virgili i Ferran Valls i Taberner expressen el seu respecte per l'obra de L. Ulloa. Del primer són prou conegudes les opinions que va exposar en l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans corresponent al 1927, on entre d'altres extrems escriu que "una tesi tan revolucionària per força havia de provocar una sèrie de rèpliques i contrarèpliques" i que "tanta de ressonància, però, ha tingut aqueixa tesi, que els historiadors italians han hagut de preocupar-se'n. En va ostentaran un deliberat menyspreu envers l'obra del senyor Ulloa; hom pot observar fàcilment que els neguiteja i (el que val més) que aprecien la vàlua d'alguns dels seus aspectes. Certes recensions poc favorables dels llibres del senyor Ulloa no poden esborrar fets que denoten una indiscutible influència dels seus llibres damunt d'aquells qui més el combaten". Rovira i Virgili reconeix que "les dades

denoten una indiscutible influència dels seus llibres damunt d'aquells qui més el combaten". Rovira i Virgili reconeix que "les dades conegudes no permeten de dir, amb plena certitud, quina és la nissaga ni quina és la pàtria de Colom" i també que R. Beltran y Rózpide i L. Ulloa, entre altres, han aportat al debat dades i arguments que mereixen ésser presos en consideració. I de Ferran Valls i Taberner són prou conegudes les paraules concloents i roents amb què estigmatitza –ell, que era home de tarannà mel·liflu– les moltes falsedats que deturpen el genovisme.

Per acabar de descriure l'ambient que va envoltar Ulloa quan va arribar a Barcelona, on residí des de llavors llargues temporades i morí l'any 1936, escau de parlar de la vida literària que s'hi desenvolupava. Doncs bé, malgrat el resclosiment de la vida política i el decandiment institucional, potser com a contracop, es va envigorir la vida intel·lectual i literària, que va fruitar aleshores esponerosament. Per una banda –la que es cossolà damunt la munificència i els ideals humanístics de Cambó–, es crearen dues fundacions cabdals: la Bernat Metge, dedicada a l'anostrament dels clàssics grecs i llatins, i la Fundació Bíblica catalana. Ultra això, es creà una fundació de cultura catalana a la Universitat de París; es projectà amb la col·laboració del caputxí P.R.M. de Manresa una col·lecció de Patrística catalana i es va iniciar sota el mestratge de Pere Bosch Gimpera una obra monumental sobre l'art ibèric.

Per un altre cantó, les publicacions augmenten tant pel que fa al nombre d'obres com al d'editorials i col·leccions. En els anys que ens ocupen, ultra les existents, hem d'anotar el naixement de l'Editorial Barcino, amb les seves col·leccions "Els Nostres Clàssics", "Enciclopèdia Catalunya", "Col·lecció Sant Jordi". L'any 1927 veu la creació de les publicacions de la Nova Revista, el 1928, la de la "Biblioteca Univers", de la Llibreria Catalònia, i encara els anys següents, neixen "Els Clàssics del Món" també de la Barcino, la col·lecció "A tot Vent" de l'Editorial Proa, la col·lecció popular "Les Ales esteses", etc. En un altre camp s'han d'esmentar les col·leccions d'alta cultura religiosa de l'Institut Balmes.

Un altre aspecte important que es podria tocar en aquest breu recordatori del marc en què va tenir lloc l'adveniment del Dr. Ulloa, és el de l'estat de la qüestió colombina en aquells moments i en el període immediatament anterior. Doncs bé, cal dir que, si bé l'interès pel gran navegant havia estat extraordinari a casa nostra quan el quart centenari de la descoberta, en què els nostres principals historiadors se n'ocuparen profusament (Víctor Balaguer, Antoni de Bofarull, Sanpere i Miquel, Aulèstia i Pijoan), aquest interès minvà després fins a desaparèixer del nostre món literari.

No fou pas així, però en terres castellanes, on

l'interès pel tema no va decaure i on les publicacions que s'hi relacionaven es van succeir ininterrompudament. En aquestes, malgrat predominar-hi la defensa a ultrança de la posició genovista, també s'hi poden trobar posicions contràries com les de Beltrán y Rózpide, Luca de Torre i Serrano Sanz. En canvi, la posició genovista fou defensada a peu i a cavall per Altolaguirre amb un urc extraordinari, però també amb un desencert evident.

L'indicat interès pel tema de Colom que regnava a Madrid va culminar amb el concurs que l'any 1926 va convocar el diari ABC per tal d'escatir amb l'estímul d'un premi de 50.000 pessetes d'on era fill el descobridor, si era genovès o espanyol, encara que amb el no dissimulat propòsit que s'havia de demostrar que era **español**. Aquest concurs, per bé que derivat de la teoria galleguista de García de la Riega i de les crítiques dels autors castellans més amunt citats, semblava talment una premonició de la teoria imminent, a punt d'aparèixer, del savi peruà.

Per contra, una volta coneguda la tesi del Dr. Ulloa, l'interès pel tema es va revifar entre la intel·lectualitat catalana, tal com hem assenyalat. Només caldria afegir-hi que foren nombroses les entitats catalanes que oferiren les seves tribunes o els seus òrgans de premsa o de comunicació a l'il·lustre professor, com ja havia fet d'antuvi l'Ateneu Barcelonès. Ultra els diaris, com la **Veu de Catalunya**, **La Publicitat** i altres, nombroses revistes acolliren també els treballs de l'historiador, com ara el **Butlletí** del Centre Excursionista de Catalunya, la **Paraula Cristiana**, la **Barcelona-Atracció**, etc.

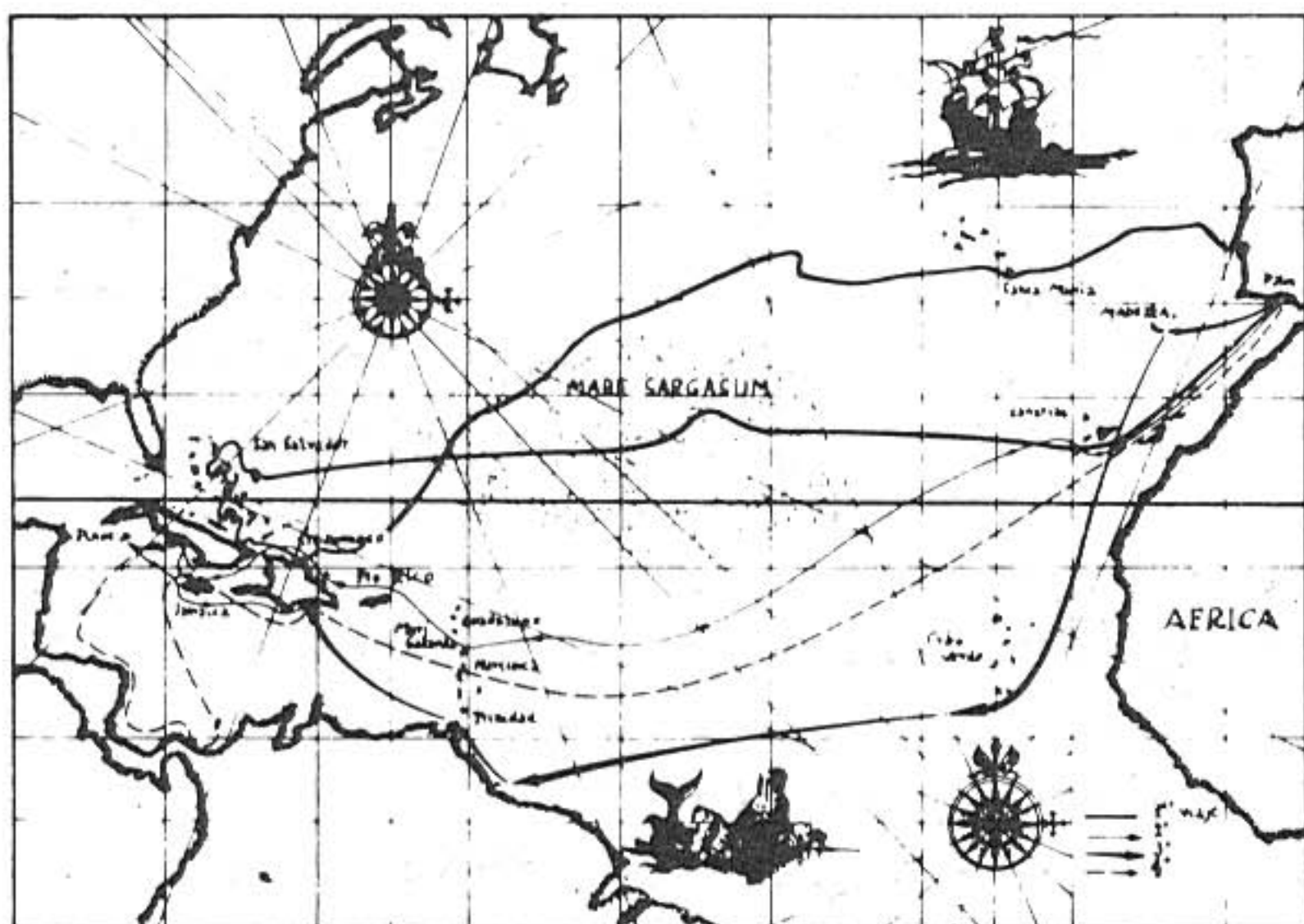
Més ençà, és notori l'interès que a tot Catalunya s'ha conservat pel tema de Colom, potser i sense potser, mantingut viu gràcies al caliu llegat per Ulloa. Els noms de Josep Porter i del ja traspassat E. Bayerri i Bertomeu en són testimoniança. I també en són seguidors els components del Centre d'Estudis Colombins de Barcelona i aquells qui, d'altres encontres, de les Illes i de la Catalunya Nord, delegen el triomf definitiu de la veritat catalana de Colom.

Nogensmenys, ho vulguin o no ho vulguin els seus detractors, l'impacte causat per Ulloa no s'ha limitat als seus deixebles, sinó que ha colpit fortament els seus contradictors, amb la trista excepció que ja veurem. A tal fi n'hi ha prou amb l'esment de tres "momuments", per anomenar-los d'alguna manera, que proven com la força de la tesi d'Ulloa és i ha estat formidable. Es tracta de l'obra **Colombo. Città di Genova**, manada fer per Mussolini al començament dels anys trenta; de l'aparició del Document Borremeu; i de l'obra colossal de Ballesteros-Beretta.

El llibre, també colossal, **Colombo** aparegué precisament quan l'obra d'Ulloa feia el seu ple i calia, doncs, combatre-la. I així es féu amb el **Colombo**: senyal que calia i que l'obra a comba-

tre era seriosa i potent. L'obra gegantina de Ballesteros-Beretta, alhora que és sadolla d'erudició, és plena de polèmica i no pas de picabaralles de campanar -Cogoletto, Cugureo, Cuccaro, Plasencia, etc.-, sinó polèmica de fons, aquella que li provoquen les afirmacions d'Ulloa i que l'autor citat maldestrament intenta de refutar. I per fi, el document Borremeu, el qual no és altre que l'instrument més subtil de la fina subtilitat italiana, adreçat a soscavar la credibilitat de la tesi catalana. Perquè si Ulloa havia afirmat la deturpació gairebé total de la documentació genovista, tan evident que en bona part ja ha estat reconeguda per la mateixa escola genovista, bé calia que la tesi catalana pogués ésser atacada pel mateix defecte. Calia, doncs, embrutar-la, i per aquesta raó es fargà un document que aparentment afavoria la tesi catalana, però que tard o d'hora podria ésser un motiu de mofa brandat pels genovistes en contra nostra.

Roman, tanmateix, com a excepció no pas gloriosa d'aquest implícit reconeixement de la transcendència de la tesi d'Ulloa, la posició de l'Enciclopèdia Catalana. Perquè allò que s'hi diu és tan extravagant, que per si sol es desautoritza. Es tracta, en aquest cas, d'una posició tan discordant de les que explícitament o implícitament s'han pres envers la tesi del Dr. Ulloa, que forçosament ha de davallar d'un partit pres injustificable. L'homenatge que a contracor li han fet els seus adversaris estrangers es converteix en la nostra Enciclopèdia en ignorància i menyspreu. I si la passió -que sempre hi és- apareix justificable quan juga a favor propi, és aberrant quan juga a favor del foraster. En tot cas, doncs, la posició de l'Enciclopèdia Catalana, a l'esguard d'Ulloa i de Colom, traeix una passió i no pas una serenitat. I no fóra pas desassenyat assenyalar les virtualitats contingudes en les obres del Dr. Ulloa com a causa principal de la seva obnubilació.

La part de l'oceà entre Palos de la Frontera i les Canàries era anomenada "mar de las yeguas".

Luis Ulloa i els seus successors. Retrat de família

Jordi Gàlvez

En aquest número d'homenatge a Luis Ulloa y Cisneros era inevitable parlar dels continuadors, dels hereus del llegat del gran peruà. La raó és ben clara. A banda dels inqüestionables mèrits intrínsecs que té l'obra d'Ulloa, la gran aportació de l'estudiós ha consistit a fer de catalitzador dels estudis que relacionen Cristòfor Colom i Catalunya. Quan es commemoren els seixanta-cinc anys de la publicació de les seves obres més rellevants (**Cristòfor Colom fou català i Noves proves de la catalanitat de Colom. Les grans falsedats de la tesi genovesa**), podem afirmar que el ressò, la repercussió dels seus papers ha estat enorme. Ben poques obres han tingut una descendència més prolífica i apassionada, ben poques han suscitat una discussió tan engrescadora i tan rendible.

Gràcies al mestratge del doctor Ulloa, el Països Catalans s'han convertit internacionalment en una de les nacions capdavanteres en l'estudi de la personalitat de l'almirall Colom, i no només per mirar de demostrar la catalanitat del navegant, sinó per arribar a conèixer fins als mínims detalls relacionats amb el personatge. L'**escola catalana**, també dita tesi **d'Ulloa**, ha fet paleses les flaques de la tesi tradicionalista o **genovista**, i amb una enorme predicació i descabdellament, fruit de la qual és, per exemple, el Centre d'Estudis Colombins de Barcelona i aquest mateix **Butlletí** aspira a esdevenir la nova tesi que expliqui els grans interrogants que planteja l'amagat perfil de Cristòfor Colom.

La gran fecunditat de les teories d'Ulloa han fet treballar tota una legió d'autors en la direcció apuntada pel sud-americà. Precisament per aquesta raó es fa impossible d'establir una nòmina exhaustiva de tots els autors que mereixerien de ser citats aquí, però és hora tanmateix de fer-ne una aproximació. N'hi ha de tota mena i condició. Alguns, com Salvador de Madariaga o Joan Coromines, defensen que Colom fou un jueu català nascut a Gènova. D'altres, com el francès Jean Merrien sostenen que només la tesi catalana pot respondre les incògnites a l'entorn del gran nauta. Alguns prestigiosos historiadors catalans (Carreras Valls, Carreras Candi, Rovira i Virgili) han sostingut també, a l'empara del mestratge d'Ulloa, la possible catalanitat de Colom. El primer, amb la seva obra de 1930 **El català Xpo. Ferens Colom de Terra Rubra, Descobridor d'Amèrica**, fou un dels capdavaners a situar al Principat el bressol del descobridor, concretament a la Segarra.

Cal citar també els noms d'alguns altres venerables pioners que han estat cabdals en la conformació de la teoria catalana, tal com avui la

coneixem: Josep Porter, degà dels estudiosos colombins, i l'estudiós Mitjana de las Doblas. Tothom coincideix que aquests dos autors també han estat importantíssims per bastir la gran quantitat de teories que filien Colom amb el Principat. L'any 1951 aparegué **Colón tal cual fue**, d'Enric Bayerri, autèntica Bíblia dels defensors d'un origen tortosí per a l'almirall. Lleida, Badalona, Barcelona, Mataró, Tarragona, Igualada, Girona o Prada de Conflent seran altres ciutats que tindran els seus partidaris convençuts, com ara els estudiosos Calví, Colom Bisbal, Vallhonrat o el novíssim Francesc Albardané.

Les Balears han estat un altre dels orígens proposats que compta amb gran nombre de partidaris. J. Rosselló Lliteras i J. Miralles i Monserrat van estudiar el 1971 les tradicions orals que existeixen a Mallorca sobre aquesta possibilitat, ja des d'antic. Jaume Vaquer, l'any 1931, proposà Felanitx com a bressol per a Colom, i des d'aleshores no han parat d'aparèixer autors que vindiquen la mallorquinitat del descobridor: Arán Ferrer el 1958, Joan Cerdà amb el seu llibre **Mallorca, ¿cuna de Colón?** aparegut el 1968, i els treballs més recents de Suau Alabern, J. Amengual, R. Bauzá, A. Ensenyat de Vilallonga, G. Verd Martorell i Onofre Vaquer. En l'àmbit balear existeix també una tesi eivissenca defensada pel mariner i periodista Nito Verdera, el qual, basant-se en la toponímia que l'almirall atorga a les noves terres descobertes, proposa l'illa d'Eivissa com a pàtria de Colom.

Cal parlar d'altres autors que, si bé citem al final d'aquest ràpid recorregut per la família catalana colombista, no són en absolut dels menys importants. El treball que han desenvolupat ha buscat més, en la mesura del possible, de fer aportacions des d'una òptica globalment catalana que de defensar un topònim en concret. Són el lingüista J.M. Castellnou, l'historiador Pere Català i Roca i els estudiosos Parellada i Ortadó.

La nòmina no acaba aquí, però sí l'espai que podíem dedicar-li. En aquest any del cinquè centenari les tesis d'Ulloa presenten una extraordinària predicació i rejuveniment, una envejable salut que ha d'esperonar els interessats a continuar investigant per afirmar o descartar definitivament la tesi catalana. Com afirmava Rovira i Virgili, "un dels mèrits de l'estudi d'Ulloa és haver assenyalat direccions concretes a la feina investigadora". El mestratge del gran peruà continuarà donant els seus prolífics fruits si se segueixen aquestes direccions i s'exerceix el treball amb rigor i capteniment profilàctics, sempre necessaris per no confondre el que hom busca: trobar l'origen de Colom, una cosa ben diferent de fer Colom català, tant si es vol com si no, a cops de calçador.

Els detractors de Luis Ulloa

Josep M. Castellnou

Per comprendre el "fenomen Ulloa" cal que hom tingui en compte un esbós de la cronologia dels estudis colombins. Una vegada realitzada i publicada la Descoberta, allò que interessava eren els resultats i les conseqüències econòmiques i polítiques, i sols es mencionava, com de passada, la figura de Colom, el qual no era, en aquells primers moments, altra cosa que l'executor d'un fet històric. Per això a ningú no preocupava massa que el Descobridor fos genovès, portuguès, català o de qualsevol altre lloc; la inconcreció del nom de Colom, que uns escrivien **Colón**, altres **Colomo**, algú el traduïa **Colonus**, i algun italià en feia **Cholombo**, demostra que la nacionalitat, la persona o la família del Descobridor en aquells temps no eren tinguts en compte. En tot cas, alguna nota marginal podia referir-se a la persona que havia dut a cap aquella empresa, però era sense concreció ni massa relleu. Sols fou quan els hereus de Colom van haver de pleitejar amb la Corona, exigint que se'ls restablissin els seus drets, que van sorgir cronistes i historiadors que pouaren més a fons i començaren a escorcollar papers i cercar testimonis que poguessin aportar dades sobre qui era Colom i fins i tot d'on provenia. Però no podem oblidar que això fou **molts anys després de la descoberta** (recordem que els plets colombins van durar més de vint-i-cinc anys) i que la majoria dels documents i testimonis sorgits en aquells anys eren fruit dels interessos d'una o altra part. Las Casas, Oviedo, Bernáldez, Gómara, Ferran Colom i alguns altres van escriure les seves obres per tal d'influir en els plets, i per tant hom pot dir que més que altra cosa eren totes interessades i afavoridores o contradictores de les parts litigants. Recordem que, als primers moments, la figura del Descobridor resta ben enfosquida (sols cal recordar el **silenci** dels "Dietaris" catalans, un **misteri** que encara avui ningú no ha pogut justificar). El mateix Pere Màrtir d'Anghiera, que sembla que és el primer que escriu alguna cosa referida directament de Colom, sols pot dir que "un tal **Colonus**, vir ligur" ha tornat d'un viatge i ha descobert unes illes noves; o sigui que sols pot insinuar que el Descobridor era "ligur" i s'anomenava **Colonus**, ben poca cosa, i encara podem preguntar-nos com sap en Pere Màrtir que Colom es deia, traduït al llatí, **Colonus**, que és la traducció de **Colón**, i que era ligur. I si tenim en compte que aquest autor, malgrat el crèdit que sembla merèixer per part dels genovistes, és o bé parcial o bé mal documentat pel que fa a Colom, no li podem donar més que un valor molt relatiu; si tradueix al llatí el cognom **Colón**, és que ignora la personalitat del Descobridor.

Una vegada aquells plets van ésser resolts, d'una manera un xic estranya i parcial, i potser

satisfets els problemes econòmics i polítics, que era el que en el fons es debatia en aquell jeroglífic jurídic, tot va restar com adormit. Un **Sommario della Storia d'Italia**, de Cesare Balbo, publicat el 1844, fa néixer Colombo l'any 1435, a Gènova, o "als seus voltants, **que non importa guari**", el fa estudiar a Pavia, el fa navegar per la seva pàtria i per França, diu que és "capità" a Lisboa, i fa altres afirmacions ben poc consistents, i acaba dient que Colombo era un gran italià però que els pobles d'Itàlia no eren gens interessats en la Descoberta. I tot això ho resol, en el seu **Sommario**, amb un parell de paràgrafs que ocupen mitja pàgina. El fet que reportem demostra que la figura de Colom, tret d'algun estudiós solitari, era poc o gens estudiada. És clar que algun historiador de les descobertes que s'anaven fent en els anys posteriors a la descoberta de les Índies citava Colom i la seva Descoberta, però sempre era una cosa subsidiària, una part del motiu principal que empenyia l'autor a tractar dels descobriments, les conquestes i la guerra dels castellans a les Índies, però Colom hi era estudiat sols com a autor dels fets en què intervingué.

El primer renaixement dels estudis colombins va ésser l'any 1825, quan Martín Fernández de Navarrete va publicar la seva recopilació documental amb el nom de **Colección de los Viajes y Descubrimientos que hicieron por mar los Españoles**. Fou llavors quan els historiadors es van trobar amb aquella abundosa documentació, que hom es va llançar a voler treure conclusions de les dades que Navarrete els oferia. I a partir d'aquella data sí que el Descobridor va començar a ésser escorcollat, espremut, enaltit o denigrat, segons l'interès de cada investigador, que la majoria de les vegades no mirava massa prim en donar per bona qualsevol teoria. Veritablement, però, fou llavors que es pot dir que neixen els estudis sobre Colom, sobretot a Itàlia, que per mor de la **traducció** (errada, al nostre entendre) del cognom **Colom** al llatí o a l'italià, van creure a ulls clucs que l'home que havia eixamplat el món era un genovès anomenat **Colombo**. I, naturalment, la llegenda genovesa es va anar fent cada vegada més sòlida, voluminosa i aparentment incontestable, perquè la tesi no tenia contradictors, o, en tot cas, hi havia algun estudiós que dubtava d'algun document o d'alguna interpretació dels textos. Alguna part de culpa va tenir el mateix Navarrete, ja que a causa de certs errors en les transcripcions, els colombistes es perdien en les seves assercions; però tothom donava per bo allò que fins llavors s'havia anat escrivint sobre la Descoberta i sobre Colom, convertit, per una mala traducció, en **Colombo**. Però el problema potser hauria decaigut, com ho havia fet una vegada mig resolt els plets, després de l'impacte produït per Navarrete, si no hagués estat per la proximitat del **IV Centenari** de la Descoberta. Aquest fou, veritablement, l'esperó que va donar la gran

embranzida als estudis colombins, tant a Itàlia com a tot el món.

Va ésser llavors que molts historiadors van començar a aprofundir, no sols en la Descoberta, sinó sobretot en la figura del gran Almirall. Podríem citar molts noms que recercaren per les biblioteques i els arxius els testimonis dels cronistes contemporanis de Colom i els documents que els poguessin obrir camins, però sols citarem un dels primers, el gran americanista Henry Harrisse, el qual, amb la seva obra màxima **Biblioteca Americana Vetustissima** (1872), va donar una certa visió científica a molts problemes colombins. Els treballs de Henry Harrisse foren les bases en què la majoria dels estudiosos colombins van fonamentar els seus esforços, però tots, també, resultaren tenyits del mateix color que Henry Harrisse havia imposat a les seves teories, sobretot pel que es referia a Cristòfor Colom: a ulls clucs, l'americanista Harrisse pregonava que el Descobridor era el Cristòfor **Colombo** genovès, i com que la seva reputació com a historiador era reconeguda per tothom, ben pocs li oposaven massa contradiccions. Potser a Itàlia, com una mena de contrast, era on més li qüestionaven certes afirmacions, però sense molta convicció. Malgrat tot, però, fins a arribar a la gran eclosió de llibres que estudien la figura de Colom als voltants del 1892, els historiadors interessats en la figura del Descobridor no foren pas molts, i això ho demostra el fet que de les obres de Henry Harrisse referides a Colom (de prop d'un centenar d'obres de Harrisse, 35 són referides a Colom i més d'una vintena a Joan Cabot) sols se'n feien edicions molt restringides; de la **Biblioteca Americana Vetustissima**, se'n van tirar 501 exemplars, encara que no és segura aquesta tirada perquè sembla que el que l'havia de finançar s'ho va pensar millor; de moltes altres obres de Harrisse, fins i tot se'n van fer edicions de sols 10 exemplars, com ara la publicació de la **Lletra de Colom a Lluís de Santàngel**; d'altres van arribar al centenar, i gairebé sempre destinades a la distribució privada. Com que Henry Harrisse era reconegut com un gran historiador, va arribar a ésser el promotor de la **Raccolta Colombiana** que, sota els auspicis del Govern italià, va ésser editada el 1892/1896. Però per desavinences sorgides amb els historiadors italians, gelosos o no conformes amb les tesis de Harrisse, l'historiador francès americanitzat finalment no hi va col·laborar ni el seu nom no hi figura. Aquest petit esbós cronològic ens assenyala que els estudis sobre la figura de Cristòfor Colom no van prendre massa volada fins a arribar a la celebració del **IV Centenari**.

Va ésser amb motiu del **IV Centenari** que el Descobridor va omplir les pàgines de molts llibres, i fins i tot que també algú trenqués la rigidesa de la genovesitat de Colom, o almenys del lloc del seu naixement, alhora que sorgien els qui enaltien la figura de la Reina **Isabel I** de Castella i tiraven

per terra la figura de Ferran II d'Aragó, o que posaven en dubte moltes afirmacions no recolzades en documents rigorosos. La **Raccolta** va donar a la tesi genovista de Colom un caire gairebé internacional i quasi científic, i la majoria dels historiadors ja sols es van abeurar en les afirmacions d'aquella **Raccolta**, sense voler saber si tot era tal com deia aquella obra, i cada nou llibre que posteriorment anava sortint no feia altra cosa que copiar allò que els italians havien escrit a la **Raccolta**. La història de Colom es va convertir en una successió d'autors que s'anaven copiant els uns als altres. Però, és clar, com que tot semblava tan fàcil i bonic, algú va trobar contradiccions i males interpretacions de documents i d'historiadors, i van començar a néixer els diversos llocs on Colom havia vingut al món. La teoria, però, que més impacte va fer en aquells anys fou la **galleguista**, que ja el 1897 va començar a donar els seus fruits sobretot per l'empenta de Celso García de la Riega, i encara més perquè molts dels seus treballs foren publicats a l'Argentina. Van sortir diversos llibres que defensaven la teoria gallega, i fins es va intentar que la Real Academia de la Historia intervingués en les disputes que entre els galleguistes i els genovistes "espanyols" es van suscitar, però fos perquè sembla que certs documents havien estat "retocats", fos per allò que d'un Colom "espanyol" a Espanya no en volen saber res, la qüestió va restar un xic silenciada. També altres autors, potser sense voler ficar-se massa en la qüestió de la nacionalitat de Colom, van esmerçar alguns esforços en la problemàtica colombina, com el cas d'Eduard Ibarra i Rodríguez, que amb el seu llibre **D. Fernando el Católico y el Descubrimiento de América** (1892) va voler reivindicar la figura del rei Ferran II i, el que és més interessant, els aragonesos que van ajudar Colom en la seva descoberta. També J. Brunet i Bellet, amb un títol **Colón**, va intervenir per dur la contrària a les tesis oficials genovistes, sense deixar ningú, però, de dir que el Descobridor era el genovès **Colombo**. Hom discutia sols allò que el sentit comú, per l'exagerat nacionalisme italià, no podia acceptar sense discussió. Fou en aquells anys també quan la qüestió de les despulles del Descobridor van fer més estralls, sense donar tampoc cap solució. Per no allargar més aquest esbós, diguem només que a partir del 1892 la literatura sobre Colom ha pres una gran volada, però potser allò que s'ignora és que ha estat entre alguns intel·lectuals on ha tingut ressò; popularment, només una cosa ha restat ben establerta: la "genovesitat" de Colom. I com que això era així, després de la gran eclosió del 1892, sembla que va retornar aquell endormiment...

Fins que un peruà, Luis Ulloa y Cisneros, enamorat de la teoria galleguista, ve a Europa per tal de donar-li més empenta.... Però Luis Ulloa té la impressió que aquell no és el camí de la veritat,

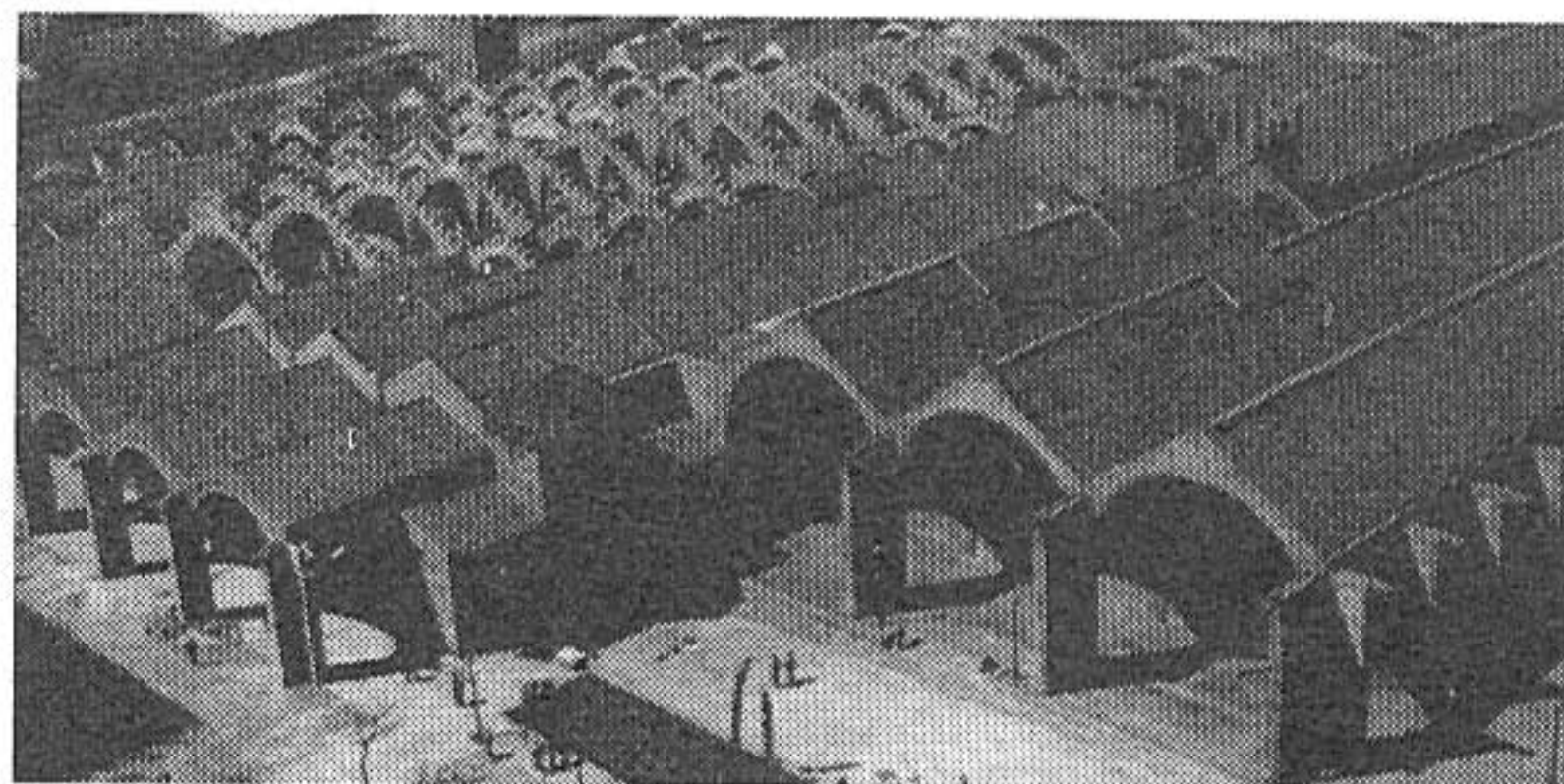
i segurament que va saber-li greu –almenys al principi– haver de renunciar a una teoria sobre el Descobridor, quan va descobrir la teoria catalana. I amb un enorme esforç, amb una dedicació absoluta, l'any 1927 publica a França i en francès els seus treballs en un llibre titulat **Christophe Colomb Catalan**. Aquell llibre sí que va despertar i remoure la intel·lectualitat tant de Catalunya com d'arreu del món. La teoria d'Ulloa, basada en el descobriment de nous documents i, sobretot, donant-los l'**exacte valor del seu text**, va sotraguejar l'amor propi de tots els historiadors que veien com les seves fitxes no encaixaven amb allò que proposava Ulloa, i l'amor propi ferit va exaltar més d'un pensament. I va néixer allò que nosaltres en diem **els detractors de Luis Ulloa**, uns, emmurallats darrera el seu renom com a grans historiadors, d'altres, amagats darrera un nacionalisme **español** mesquí i, finalment, d'altres, mel·lífluament darrera una amistat sospitosa. Es pot dir que els **detractors** comencen en la mateixa intel·lectualitat catalana, la qual, davant les proves presentades per Ulloa en el seu primer llibre, les conferències a l'"Ateneu Barcelonès" i els treballs publicats al diari **La Prensa** de Buenos Aires, es veu com a desbordada i encongida per la gran virada que l'historiador peruà imprimeix a la història colombina i fins a la història de Catalunya. Això plau la nostra intel·lectualitat, que ha de reconèixer la majoria de les proves aportades per Ulloa, però li desplaça que algú de fora pugui esmenar moltes pàgines i estudis dels nostres historiadors i crítics; s'accepta l'aportació però es fa de mala gana, com si la gelosia encarcarés la visió de molts estudiosos. És clar que hom procura dissimular aquest sentiment, però llegint entre línies es pot copsar perfectament. El mateix distanciament que molts van mantenir amb el docte Ulloa és una prova del que diem. S'hi mantenien bones relacions, però no amistat, i les referències a Luis Ulloa eren sols les més necessàries, però també tan crítiques com es vulgui. Ferran Valls i Taberner, en el pròleg que fa al llibre **Noves proves de la catalanitat de Colom** (traducció de la segona part del llibre en francès), deixa clar el que diem quan escriu: "Sincerament també he de declarar, en canvi, que altres raonaments del senyor Ulloa en pro de la seva opinió, no em sembla (que) puguin donar-li el reforç que ell els [hi] atribueix." I encara insinua que, més endavant, discutir minuciosament certs extrems ha de ser útil. Molts altres autors mantenen una posició semblant, i tot basant-se i aprofitant la tesi d'Ulloa, fan tots els esforços possibles per allunyar-se'n. Potser qui més accepta l'aportació d'Ulloa és Enric Bayerri, el qual, en el seu llibre **Colón tal cual fue**, publicat per Porter-Libros el 1960, dóna a conèixer algunes opinions i comentaris dels intel·lectuals catalans, anotant el testimoni de Ferran Soldevila, que en la seva **Historia de España** escriu: "**Con pocas excep-**

ciones, todos observaron una actitud de interés, pero, al mismo tiempo, de prudencia o de reserva". És el que hem anat dient, i podem afegir que, tret d'Enric Bayerri, que omple més de divuit pàgines del seu llibre tractant dels treballs d'Ulloa, tots els altres se'n separen tant com poden.

Com és natural, és de fora de Catalunya que Ulloa va rebre més invectives i més desqualificacions, crítiques totes elles amanides amb l'anticatalanisme corresponent a la història de Catalunya. Les impugnacions dels crítics espanyols a la tesi d'Ulloa són generals, unes més assenyades, altres poc respectuoses, però sempre en defensa de la genovitat de Colom; podríem, per encabir tots els historiadors en una sola llista, obrir la nòmina amb el nom d'Antonio Ballesteros Beretta i tancar-la amb el de Luis Astrana Marín, el primer perquè, amb la seva capacitat i coneixements de Colom i la seva gesta, vol rebatre la tesi d'Ulloa amb arguments força vàlids, indicant raons positives i amb una abundosa documentació, i el segon perquè si l'educació ha de prevaler en les controvèrsies, el senyor Astrana no la coneixia, ja que en un llibre força extens, ni un sol cop no cita el nom de l'historiador peruà, ni una sola vegada. En set o vuit capítols en què tracta de l'obra d'Ulloa, aquest autor castellà, el senyor Astrana, per anomenar Ulloa sols utilitza els epítets d'**indio**, **indio peruano** i altres galindaines per l'estil; l'odi que el senyor Astrana sent per Ulloa, o potser la ràbia per voler fer Ulloa un Colom català, desqualifiquen qualsevol escriptor. Però com que la història colombina presentada per l'historiador peruà fa tant de mal als "genovistes" castellans, tot és possible, i encara més en persones com Astrana Marín.

Un paràgraf apart mereix el **detractor** pare reverend Fritz Streicher, S.J., alemany, paleògraf de relleu. I si el que hem indicat d'Astrana Marín era gairebé una pietosa referència de l'home que insulta i no s'atura davant els arguments sincers d'un altre home, el fet de la crítica del pare Streicher, atesa la seva condició de religiós i de científic, ¿quina qualificació mereix de part nostra? Perquè es dona el cas que el jesuïta alemany, que tergiversa, estrefa i manipula totes les afirmacions d'Ulloa, es pot dir que **no coneixia personalment** el llibre **Christophe Colomb catalan**, perquè si ell l'havia llegit no es comprèn com tergiversa les paraules d'Ulloa. Nosaltres més aviat creiem que Streicher es va valer d'algun testimoni, d'algun crític que l'hagués llegit, i això el degué dur a escriure els disbarats que diu sobre Ulloa, és a dir, respecte a allò que va escriure Ulloa al seu llibre. D'altra banda, igual que als espanyols, a Streicher el traeix el seu genovisme, i no pot permetre que ningú li esmeni la plana. Però el pare Streicher, que va fer els seus treballs sobre els trets paleogràfics de l'escriptura de Colom, reacciona contra el llibre del batallador Luis Ulloa i la tesi catalana; per això aquest autor, emparant-se en la

seva reconeguda vàlua com a paleògraf, va voler afegir el seu nom a la llista dels espanyols genovistes i provar d'enfonsar la tesi que amenaçava la gran "faula" genovesa. Ni Streicher ni els espanyols no podien permetre un tomb tan gran en la història colombina i, com ja hem dit més amunt, en la història d'Espanya i Catalunya. L'actitud del pare Streicher la corrobora la posició que va prendre el filòleg castellà Ramon Menéndez Pidal, el qual, l'any 1940, també per rebatre la tesi de Salvador de Madariaga, exposada en el seu llibre **Vida del muy magnífico señor don Cristóbal Colón**, publicat primer en anglès i després en castellà, va publicar, al **Bulletin Hispanique**, entre gener i març de 1940, un estudi sobre la llengua de Colom, sota el títol de **La lengua de Cristóbal Colón**. I malgrat que Pidal té en compte les disquisicions de Streicher, que va fer els seus escrits per tal de contradir la tesi d'Ulloa, ni una sola vegada Pidal no cita l'historiador peruà. Cal que ens preguntem, doncs, si Ulloa publica el seu llibre l'any 1927 i Streicher els seus treballs el 1928 i 1929, i Salvador de Madariaga publica el seu llibre el 1940 i Pidal també el seu estudi el mateix any, ¿com és que Pidal no cita Ulloa? És ben bé perquè Streicher va actuar contra Ulloa l'any 1928 i 1929 i Pidal va contrarestar Madariaga el 1940. És a dir, els genovistes estan sempre a l'aguait d'allò que fan els seus contraris. Però malauradament per als **detractors** d'Ulloa, avui podem comprovar que l'eminent historiador no anava gens equivocat i que la seva tesi de **Cristòfor Colom català** ha pres ja la volada que l'ha de dur a la plena vigència seva. Catalunya ha de retre, per tant, l'homenatge que mereix el gran historiador Luis Ulloa y Cisneros, peruà, home honest, infatigable i científicament una gran figura. Des del **Centre d'estudis colombins** hem de demanar que l'Ajuntament de la nostra Ciutat, cap i casal de Catalunya, honori la memòria d'aquell home que tant va fer per la nostra terra. Un carrer que digui **Carrer de Luis Ulloa** és el millor homenatge d'aquell home vingut de tant lluny, de les terres que Colom va descobrir i que un mal Rei no va permetre que els seus súbdits catalans hi anessin. **Els detractors de Luis Ulloa** ja són vençuts!

Pere IV, el Cerimoniós, embellí la ciutat de Barcelona amb edificis notables com les Draçanes reials, un dels exemples més preclars del món en el seu gènere (S.XIV)

Bibliografia colombina de Luis Ulloa y Cisneros

Maria Porter Moix

Introducció

El primer investigador que emprèn d'una manera metòdica la tesi de **Colom català** és curiosament un americà, sense llaços amb Catalunya i que hi arriba per la constatació de les llacunes i falsedats en la tesi de l'origen genovès de Cristòfor Colom. Aquest investigador és, com tothom sap, Luis Ulloa y Cisneros, enginyer peruà.

Segons que diu Enric Bayerri,¹ Ulloa seria l'autor de l'extensa biografia publicada a l'**Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana**² sota l'entrada ULLOA, Luis. En no estar signat l'article ni citar-se els col·laboradors del volum, es fa difícil assegurar que Bayerri ho encerti; però és molt probable que tingui raó, tant per l'extensió de l'article, com per l'estil i pels detalls que dona, com també per les precissions que fa en el temps esmerçat en els seus treballs. Si la redacció no la féu el mateix Ulloa la devia fer algú molt pròxim a qui va donar les dades. L'article ocupa gairebé cinc columnes del volum i en dedica quatre a la descripció de les seves teories colombines, tot anotant a la fi que la Real Academia de la Historia manifestà que no hi havia proves per assegurar que Colom no fos genovès.

L'article diu que la teoria de la pàtria catalana de Colom és el resultat de la constatació de grans contradiccions en la història del descobriment posades en relleu en el curs dels seus estudis i recerques en arxius i biblioteques espanyols a la percaça de documents per a la **Historia del Perú** que redactava en col·laboració amb Carlos Wiesse. Ulloa s'encarregava de l'època precolombina i del descobriment. L'arreplec de dades referents al descobridor va durar, segons l'article, vint-i-cinc anys i el resultat fou el llibre **Colomb, catalan. La vraie Genèse de la découverte de l'Amérique**, del qual en féu una exposició en forma de conferència a la **Société de Géographie** pel desembre de 1927, el mateix any de la seva publicació.

La resta d'escrits colombins de Luis Ulloa són reedicions, traduccions i ampliacions d'aspectes parcials de la seva obra o bé d'articles divulgatius apareguts en la premsa, principalment de Catalunya, encara que com es veurà en la llista d'obres també n'hi ha en d'altres països.

En plena dictadura de Primo de Rivera la tesi tingué un gran impacte, encara que la ciència oficial en fou sempre reticent. L'Ateneu Barcelonès acollí Ulloa a la seva tribuna i dues persones ben conegudes del món literari i periodístic català prengueren la torxa. A aquestes dues persones devem la traducció catalana de l'obra d'Ulloa, que aparegué publicada en dues parts i amb un títol

diferent cadascuna. Curiosament, impreses totes dues a París el 1927. Probablement per tal de defugir la possible censura.

El primer volum es titula **Cristòfor Colom fou català. La véritable Genèse del descobriment**. Traducció i biografia de l'autor per Domènec de Bellmunt. En aquest volum es recullen les dues primeres parts del llibre original.

Domènec de Bellmunt és el pseudònim de Domènec Pallerola Munné,³ periodista i escriptor, corresponsal de **La Publicitat** a París.

El segon volum es titula **Noves proves de la catalanitat de Colom** i conté la tercera part del llibre d'Ulloa més dos apèndixs que no apareixen en l'edició francesa. La traducció és de Jaume dels Domenys, pseudònim d'Alfons Maseras i Galtés⁴ amb un pròleg de Ferran Valls i Taberner. Alfons Maseras treballà, com Pallerola, a París col·laborant en diverses publicacions periòdiques entre les quals hi ha també **La Publicitat**.

La Publicitat és el periòdic que es feu ressò més assíduament de les teories d'Ulloa fins a publicar-ne algun article.

Llista bibliogràfica

Hem ordenat les entrades cronològicament per les dates del peu d'impremta. A cada fitxa hi apareixen les biblioteques on es poden trobar els exemplars descrits, els catàlegs de les quals hem utilitzat per fer les descripcions. Quan alguna de les obres apareix ressenyada en PALAU⁵ o bé BAYERRI⁶ ho indiquem també.

Edicions

- 1- **Christophe Colombo catalan. La vraie Genèse de la découverte de l'Amérique, avec un appendice sur les Colombo et Colomo castillans et sur le passeport donné a Colomb en avril 1492 pour se rendre aux Indes**, par Luis Ulloa. París, Maisonneure Frères [Philippe Renouard], 1927.- 404 pàg. facsímils; 18 cm.
Segons Palau se'n va fer una tirada especial de 100 exemplars.
Biblioteques: Ateneu
Referències: Bayerri
Palau
- 2- **Cristòfor Colom fou català. La véritable genèse del descobriment**. Traducció i biografia de l'autor per Domènec de Bellmunt. Barcelona, Llibreria Catalònia [París, Imp. Aurora, 1927], 115 pàg. + 2 f.; 19,5 cm.
Biblioteques: Ateneu
Josep Porter
Biblioteca Pública de Girona
Biblioteca Pública de Tarragona
Referències: Bayerri
Palau

- 3- **Cristòfor Colom fou català. La veritable gènesi del descobriment.** Traducció i biografia de l'autor per Domènec de Bellmunt. Barcelona, Llibreria Catalònia, 1927, 2ª edició, 164 pàg. + 5 f.; 19,5 cm.
Biblioteca: Josep Porter
Referències: Bayerri
Palau
- 4- **Noves proves de la catalanitat de Colom. Les grans falsedats de la tesi genovesa,** amb dos apèndixs: 1r sobre els Colombo i els Colomo castellans i sobre el Passeport donat a Colom a l'abril de 1492, perquè se n'anés a la Índia; 2n l'equivalència dels noms Joan Baptista i Xristo-Ferens. Pròleg de Ferran Valls-Taberner. Traducció catalana de Jaume dels Domenys; amb 5 facsímils un dels quals és el text original de les Capitulacions de la descoberta que es troba en els Arxius Generals de Barcelona. París, Maisonneuve Frères [Imp. Aurora], 1927, XV + 256 pàg.; 5 facsímils; 18 cm.
Biblioteques: Ateneu
Biblioteca de Catalunya
Biblioteca Josep Porter
Biblioteca Lambert Mata de Ripoll
Biblioteca Nacional de Madrid
Biblioteca Pública de Girona
Biblioteca Pública de Tarragona
Referències: Bayerri
Palau
- 5- "La catalanitat de Cristòfor Colom. A la intel·lectualitat i al públic catalans. Dues paraules (datades a París, per l'octubre de 1927). Crida" Article a **La Veu de Catalunya**, 12 d'octubre 1927.
Biblioteca: Josep Porter.
Comentari de Josep Porter "Crec que amb aquestes paraules va començar l'era Ulloa en la investigació colombina que encara dura."
- 6- "La genèse de la découverte de l'Amérique d'après des documents récemment retrouvés; la prédécouverte faite par Colomb en 1477", per Luis Ulloa [Conferència donada a la Société de Géographie, sota la presidència de M.H. Dehérain, el 23 de desembre 1927]. París, Société de Géographie, 1928, 31 pàg.
A **Géographie, Revue mensuelle** publicada per M.G. Grandidier, març-abril 1928.
Biblioteca: Ateneu
Referència: Palau
- 7- **El pre-descubrimiento hispano catalán de América en 1477. Xristo-Ferens Colom, Fernando el Católico y la Cataluña española,** per Luis Ulloa. Pròleg de Manuel Ugarte. París, Librairie Orientale Americaine Maisonneuve Frères, Editeurs, 3, Rue de Sabot. [Imprimerie Francaise de l'édition, 12, Rue l'Abbedi-l'Epée], (1928) 8è 3f XV + 453 pàg. 1 f. facsímil + 12 làmines.
Biblioteques: Ateneu
Josep Porter
Lambert Mata de Ripoll
Nacional de Madrid
Pública de Tarragona
Referències: Bayerri
Palau
Palau diu "**En sus dos primeras partes es ampliación del Colomb catalán y la tercera es obra nueva.**"
- 8- "La pre-descoberta d'Amèrica". Barcelona, 1928.
A **La Nova Revista**, núm. 22, pàg. 134 a 172.
Biblioteca: Josep Porter
- 9- "La pre-descoberta d'Amèrica feta per Colom en 1477". Barcelona, 1928.
A **La Paraula Cristiana**, núm. 47.
Biblioteca: Josep Porter
Referència: Bayerri
- 10- Pròleg a **Carreras i Valls, R.: La descoberta d'Amèrica** (Ferrer, Cabot i Colom). Pròleg de Luis Ulloa. Reus, Imp. M. Roca, Galió 26, 1928, 276 pàg. + 2 f. + mapa; 24,5 cm.
Biblioteques: Ateneu
Josep Porter
Nacional de Madrid
Pública de Tarragona
- 11- "Sobre la catalanitat de Colom"
Carta d'Ulloa rectificat dades de Carreras Valls i altres.
1 de gener de 1929. **El Correo Catalán**
La Veu de Catalunya
La Publicitat
Referències: Bayerri
- 12- "Sobre la catalanitat de Colom"
Article refutant Bayerri.
17 d'octubre 1929. **La Publicitat**
La Veu de Catalunya
Referència: Bayerri
- 13- "La leyenda de Colón genovés se anarquiza: Cogoletto contra Génova. Réplica al profesor P. Revelli"
29 d'octubre 1929. **La Publicitat**
La Veu de Catalunya
Referència: Bayerri
- 14- "La pre-descoberta d'Amèrica: La personalitat del descobridor" [Memòria presentada al Congrés d'Història hispano-americana de Sevilla]. Barcelona, 1930.
Al **Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya**, núm. 422.
Biblioteca: Josep Porter
Referències: Bayerri
Palau
- 15- "El pare Ramon Pons i la predicació del cristianisme a Amèrica". Barcelona, 1930.
Al **Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya**, núm. 423.
Biblioteca: Josep Porter

Referències: Bayerri
Palau

- 16- "La pre-descoberta d'Amèrica i la personalitat del descobridor" [Memòria presentada al Congrés d'Història Hispano-Americana de Sevilla]. "El Pare Ramon Pons i la predicació del cristianisme a Amèrica". Barcelona, 1930, 35 pàg. facsímil.
Separata del **Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya**, núm. 422-423 que conté ambdós articles.
Biblioteca: Josep Porter
Referència: Palau
- 17- "La catalanitat de Colom al Congrés Històric de Sevilla. Carta responent al professor de la Torre"
A **La Publicitat**, 4 de juny de 1930.
Biblioteca: Josep Porter
Comentari de Josep Porter: "El Dr. Ulloa i el Dr. de la Torre van sostenir una agra polèmica sobre Colom català".
- 18- "Polèmica amb el Professor Antoni de la Torre i del Cerro sobre certs documents catalans referents al corsari Columbus"
A **La Publicitat**, 12 de juny a 9 de juliol de 1930.
Referència: Bayerri.
- 19- **La pre-découverte de l'Amérique par Colomb et l'origine catalane de celui-ci**, per Luis Ulloa. Hamburg, 1930. 4t, 18 pàg. Sonderabdruck aus den Verhandlungen des XXIV Internationalen Amerikanister Kongresses, Hamburg, 7 al 13 de setembre de 1930.
Biblioteques: Ateneu
Nacional de Madrid
Referència: Palau
- 20- "Defendiendo la catalanidad de Colón, réplica al P. jesuita alemán Streicher. Descubrimiento de mi viejo inventario de los papeles de Colón. La tesis genovesa totalmente destruida" [Firmado: Luis Ulloa].
Barcelona, 1930, 7 pàg. amb retrat.
A **Barcelona Atracción**, octubre de 1930, pàg. 291 a 298.
Referències: Bayerri
Palau
- 21- "Comunicació a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona sobre un mariner català Antoni Colom"
A **La Vanguardia**, 17 d'abril de 1930.
Referència: Bayerri
- 22- "La pàtria de Colom"
[Carta rectificativa a diverses afirmacions de la premsa nord-americana] 1 de novembre de 1930. **La Publicitat, La Veu de Catalunya**.
Referència: Bayerri.
- 23- "La patria de Colom con relación al descubrimiento de América"
A **La Prensa**. Buenos Aires. Núm. 1, 4, 11, 18 i 25 de gener, 15 i 18 de febrer de 1931.

Referència: Bayerri

- 24- **América**, vol. VI de la **Historia Universal. Novísimo estudio de la Humanidad**. Barcelona, Instituto Gallach, 1932, 637 pàg.
Biblioteques: Ateneu
Josep Porter
Pública de Tarragona
Comentari de Josep Porter: "Volum redactat enterament per Luis Ulloa, que reivindica per a Catalunya al descobridor Cristóbal Colom, el qual nomena sempre Colom (com Fernández de Oviedo) i no **Colón** i menys **Colombo**. A més, el volum resulta importantíssim pels centenars d'il·lustracions, molt sovint inèdites: figures, llocs, mapes, documents manuscrits, etc."
- 25- "Entorn de la pàtria i genealogia del descobridor d'Amèrica. El Senat de Gènova i Bernat Colombo de Cogoleto. Curiosos subterfugis d'Enric Harisse. Els Colombo de Tossa a Catalunya" (s.l. ni a.)
Al **Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya**, núm. 443 i 445, abril i juny de 1932.
Biblioteca: Josep Porter
Referències: Bayerri
Palau
Comentari de Palau: "Existeix un conjunt fictici de (tres?) separates del **Butlletí** del Centre Excursionista que es conserva a la Biblioteca Nacional de París."
- 26- "El bressol català de Colom. Rèplica a la gran obra oficial genovesa. Troballa d'una clàusula del testament de 1502. Colom mateix declara que el seu vertader cognom és "Colom"
A **La Veu de Catalunya**, 19 i 25 de febrer de 1932.
Biblioteca: Josep Porter
Referència: Bayerri
Comentari de Josep Porter: "Llarg article" (i no acaba).
- 27- "L'origen català de Colom. Rèplica a la recent publicació de Gènova. Troballa d'una clàusula del perdut testament de 1502, en ella el descobridor declara que el seu nom és Colom"
A **La Publicitat**, 19 de febrer de 1932.
Biblioteca: Josep Porter
Comentari de Josep Porter: "Llarg article" (i diu continuarà).
- 28- "Esclarecimiento de algunos puntos dudosos en la vida de Fray Bernardo Boil"
Barcelona, 1936
Separata del **Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona**, volum 16, 1933-1936.
Biblioteca: Josep Porter
- 29- "Los Reyes Católicos y la Unidad Nacional [Organización y cultura de España en tiempo de los Reyes Católicos]", per Luis Ulloa. Barcelona, Instituto Gallach, 1936. 128 pàg. Gravats, làmines en negre, retrat, mapes i

coberta il·lustrada.

Separata d'**Historia de España** dirigida per Lluís Pericot. **Gran Historia general de los pueblos hispanos**, vol. III, pàg. 373-500 (Bayerri diu 1935, vol. III, pàg. 452-477).

Biblioteca: Ateneu

Referència: Palau

- 30- **Manual de Historia de la América española**. Barcelona, Seix y Barral, 1936 [2ª edició, 1941, 3ª edició, 1951] 8è, 311 pàg.

Biblioteques: Josep Porter (1a edició)

Nacional de Madrid

Referència: Palau

Comentari de Josep Porter: "No cal dir que en aquesta història, el nom del descobridor d'Amèrica és Cristóbal Colom."

Manuscrits

- 31- Text manuscrit original del pròleg a "El predescubrimiento Hispano Catalán de América en 1477. Xristo-Fereus Colom, Fernando el Católico y la Cataluña Española", signat per Luis Ulloa.

Biblioteca: Josep Porter

Comentari de Josep Porter: "Aquest text apareix en l'edició de l'obra esmentada publicada per Maisonneuve en 1928 amb la signatura de Manuel Ugarte."

- 32- Carta mecanogràfica a Francesc Carreras Candi sobre qüestions colombines, amb notes i signatura autògrafes. Datada a París, 26 de febrer de 1932.

Biblioteca: Josep Porter

Comentari de Josep Porter: "Interessantíssima carta sobre temes colombins."

Incertes

- 33- **Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana**, vol. LXV. Barcelona-Madrid, Espasa Calpe, 1929.

Article **Ulloa**.

- 34- "Les plus importants documents authentiques se rapportant au voyage de Découverte fait par Christophe Colomb. Avec une introduction et des commentaires par Luis Ulloa. Reproduction fac-similé, à 500 exemplaires numérotés, sur très beau papier, en format in-folio, relié toile"

Referència: Palau

Comentari: Palau diu que no l'ha vist, sembla que era un anunci de Maisonneuve de 1932.

- 35- "Entorn de la pàtria i genealogia del descobridor d'Amèrica. El Senat de Gènova i Bernat Colombo de Cogoleto. Curiosos subterfugis d'Enric Harrisse" (s.l., s.a.)

Referència: Palau

Comentari de Palau: "Conjunt fictici d'articles publicats al Butlletí del CEC i existent a la Bibliothèque Nationale de París."

36- Historia del Perú

En col·laboració amb Carlos Wiesse. Ulloa s'encarrega de la història dels inques i del descobriment.

Referència: Enciclopedia Espasa. vol. 65.

- 37- Friederici, Georg

Luis Ulloa, "Christophe Colomb catalan. La vraie genèse de la découverte de l'Amérique".

París, 1927, a la rev. **Sonder Abdruck aus den Göttingischen**, etc., núm. 6, Berlín, 1929.

Referència: Bayerri, pàg. 127.

1. Enrique Bayerri Bertomeu: **Colón tal cual fue**, Barcelona, Porter Libros, 1961, pàg. 113.
2. Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana, volum LXV, Barcelona-Madrid, Espasa Calpe, 1929.
3. Diccionari Biogràfic, vol III, M-P Barcelona, Albertí Editor, 1969. Entrada Pallerola.
4. Ibid. Entrada Maseras.
5. Antonio PALAU i DULCET: **Manual del librero hispanoamericano**. Tom XXIV, Tow-Valderrama-Barcelona, Antonio Palau Dulcet, 1972.
6. Bayerri op. cit.

«El present volum, que hem tingut el plaer i l'honor de traduir, ha d'ésser considerat com la continuació del llibre del Dr. Lluís Ulloa **Cristófor Colom fou Català, (la veritable gènesi del descobriment)**, que va traduir i prologar el jove publicista senyor Domènec de Bellmunt i que fou publicat per la Llibreria «Catalònia», de Barcelona, durant l'estiu de 1927, en els mateixos dies en què l'il·lustre ex-Director de la Biblioteca Nacional de Lima era cridat a la capital catalana, per la Junta de l'Ateneu Barcelonès, a donar unes conferències sobre la tesi que ell sosté de l'origen català de Cristòfor Colom.»

(De la presentació que hi feia Jaume dels Domenys.)

Un corsari apel·lat Colom

Dr. Ortadó i Maymó

Repasant alguns passatges de la història, veiem com segles enrera homes dedicats als afers de la mar solcaven aquesta tripulant vaixells armats, uns per esperit de venjança, altres per adquirir riqueses; i encara n'hi havia uns altres que ho feien simplement per patriotisme.

Els anomenats "pirates" assaltaven i atacaven tots els vaixells que trobaven en les seves llargues singladures. Si se'ls presentava l'ocasió, assaltaven també els pobles de les costes, puix que eren gent sanguinària, sense escrúpols ni la més mínima moral.

Recordem com centúries enrera els pirates sarraïns desembarcaven al litoral valencià, mallorquí, àdhuc a les nostres platges del Maresme. En alguns indrets encara es poden veure torres i talaies de guaita amb vista a alertar els habitants dels pobles de la costa. Hi ha igualment moltes masies amb torres fortificades per a llur defensa.

Altres homes de mar anomenats "corsaris" manaven o simplement tripulaven naus armades per fer la guerra contra un determinat enemic. Molts d'aquests varen ser famosos. Per llurs proeses, alguns d'ells foren ennoblits pels seus mateixos sobirans. És el cas del corsari anglès Francis Drake (1543-1596), ennoblit per la reina Isabel I d'Anglaterra. Cal recordar també sir Walter Raleigh (1542-1618) que igual que el seu compatriota esmentat lluità contra l'Armada Invencible.

Val a dir que no solament Anglaterra tenia corsaris enrolats a la seva flota, ja que tots els altres països de certa importància marítima en disposaven (Gènova, Venècia, Pisa, França i també –¿per què no?– ¡Catalunya!, un país que des del final del segle XII fins a l'inici del XV va ser considerat indiscutible primera potència marítima de la Mediterrània).

Precisament per això, Catalunya comptava entre els seus navegants amb almiralls i descobridors de gran prestigi. Entre aquells citem Roger de Llúria, el gran almirall de Pere II; Ramon Marquet; Conrat de Llançà; Berenguer Mallol; Joan de Cardona i Lluís de Requesens, l'heroi de la batalla naval de Lepant. Dels navegants catalans que es dedicaren a descobrir noves terres, cal esmentar Jaume Ferrer, Francesc des Valers, Joan Cabot i Cristòfol Colom.

Abans de dur a terme la descoberta del Nou Món, Colom havia navegat com a corsari defensant la llibertat de la seva pàtria, Catalunya. Adés procurant de restablir la vertadera dinastia reial ca-

talana, perduda l'any 1412, el frau més gran que registra la història, anomenat Compromís de Casp.

Colom, futur almirall i virrei, en la revolta dels seus compatriotes contra Joan II i la seva segona dona Doña Juana Enríquez, hi va prendre part activa de l'única manera que sabia fer: llançant-se a la mar com a corsari per defensar els drets legítims que tenia a la corona catalana el nét del màrtir compte Jaume d'Urgell, el nostre rei Pere IV, conegut com el Conestable de Portugal. Mort aquest, lluità a favor del rei René d'Anjou.

D'aquesta activitat de Colom com a corsari no se'n pot pas dubtar. Ell mateix ho diu en una lletra adreçada als reis des de l'illa Espanyola el 1495, carta transcrita pel seu fill Ferran i pel pare Las Casas. Diu el següent: "Va esdevenir-me que el rei Reynel, que Déu hagi rebut en la seva sina, m'envià a Tunis perquè m'emparés de la galiota Fernandina i com jo era ja travessant l'illa de Sant Pere, en Sardènia, una saiga m'assabentà que aquesta galiota estava acompanyada de dos navilis i d'una carraca. En oir aquesta nova, la gent que m'acompanyava va tenir por i no volgueren continuar el viatge..."

L'any 1476, en el combat naval del Cap de Sant Vicenç, Colom naufraga i se salva miraculosament nedant agafat a un rem; arribà a la costa portuguesa completament extenuat. Arran d'aquest naufragi, Colom el corsari canvia la seva manera d'actuar, deixa les seves perilloses activitats de corsari per dedicar-se a adquirir més experiència, encara, i a explorar la mar en cerca de noves terres fins aleshores desconegudes.

Pren part en una arriscada expedició des de Portugal a les llunyanes illes d'Islàndia i Groenlàndia. Adés, explora també la costa africana de la Guinea. Cristòfol de Colom, un home superdotat en afers de la mar, era un veritable expert en astronomia, geometria i ciències nàutiques; com deia el seu fill Ferran, no ha d'estranyar que l'any 1492 descobrís el nou continent mal anomenat, primerament, les Índies, després, Amèrica.

L'abril de 1493, després del seu gloriós viatge, l'almirall arriba a Barcelona. Els reis Catòlics li confirmen els nomenaments atorgats ja en les Capitulacions de Santa Fe o sigui, els d'Almirall, Virrei i Governador General. A més, dicten una Cèdula Reial, el 20/3/1493, per la qual li atorgaven nous blasons, perquè els col·loqués al costat del seu antic escut de noblesa. (Document avui a l'Arxiu d'Índies.)

És natural que els reis volguessin honrar esplèndidament aquell gran navegant català que, amb la seva descoberta, els havia fet els reis més poderosos de la terra.

Aquest gran fet històric ha estat considerat tot temps i arreu la proesa més important que contempla la història universal, després de la Creació del Món.

Notes

Jocs Florals de Barcelona 1936

Reproduïm el text breu que en la Memòria dels Jocs Florals de Barcelona de l'any 1936 (pàg. 43) féu constar el secretari Joan Bta. Solervicens en record del científic peruà:

"Recordem també el nom d'un gran amic de Catalunya, mort dintre l'any a la nostra ciutat: l'historiador Lluís Ulloa."

N'acusem rebuda... cent anys després

Amb motiu del IV Centenari, el setmanari **La Campana de Gracia** dedicà un número extraordinari, el 8 d'octubre de 1892, "**al immortal Descubridor de América**". Aqueix exemplar monogràfic representà, atesa l'època, un esforç editorial ben considerable, amb articles, poesies i il·lustracions d'alguns autors de renom, com ara Àngel Guimerà, Víctor Balaguer, Jacint Verdaguer, "Joseph Aladern" (pseudònim de Cosme Vidal), "Apel·les" Mestres i J. Lluís Pellicer. Amb la signatura "JFG" hi trobem una composició que, en voler apreciar l'esdeveniment colombí amb la prospectiva del V Centenari –el nostre–, entenem convenient de transcriure a continuació. Hi respectem l'ortografia original.

1892

A CRISTÒFOL COLÓN EN LO QUINT CENTENARI DEL DESCUBRIMENT D'AMÉRICA

"Surt de la tomba, Cristófol,
surt y mira al teu voltant.
¿Te'n recordas del xibarrí
que va haverhi fa cent anys,
ab motiu del homenatge
que Espanya't va tributar,
celebrant lo centenari
(llavoras sols era'l quart)
del descobriment d'América?
¿Te'n recordas d'aquells archs
adornats ab vert ramatje
y banderas nacionals?
¿Te'n recordas de la hermosa
iluminació de gas,
dels nutrits cants, de las músicas
y dels focs artificials?
– ¡Gloria á Colón! – tothom deya:–
¡gloria al ardit navegant
que per León y Castilla
un nou món va aná á trobar!
Periódichs, capsas de mistos,

cromos, mocadors del cap...
tot portava'l teu retrato;
tot s'havia aprofitat
per enaltir més ta gloria
y ferte més immortal.
Un sigle, dia per dia,
poch á poch ha anat passant,
y al vení aquest centenari
¡mira'l cambi radical
que s'ha operat en las cosas
per part del género humà!
Lo món, com llavors, celebra
la festa del navegant.

Solemnitats estupendas,
en que la electricitat,
lo foch y la dinamita
fan un paper principal,
se disposan per honrarte
aquí, allá y acullá.
Monuments, qual alta cúspide
se pert en la inmensitat,
s'aixecan en tots los pobles
ab aplauso universal.
Globos mónstruos dirigibles
portan la gent en mitj quart
á recorre aquells paratjes
hónt tú vas desembarcar.
Colón brilla en las alturas,
Colón ressona en los valls,
¡Colón! cridan las montanyas,
¡Colón! repeteix lo mar.

Italia't fa una pirámide,
Russia un os de marmol blanch,
Fransa una esfera terrestre
de tamanyo *natural*...

¿Y Espanya? ... Regira, busca...
¿qué t'ha dedicat? ¿que't fa?
¿no's recorda del séu héroe?
¿no t'aixeca ni us trist arch?
¡No!... Espanya, la pobra Espanya
fa molts anys qu'es á can Taps;
l'han suprimida del mapa
y'l seu recort s'ha esborrat.
Los seus governs, tras d'haverse
malgastat en bacanals
l'imperi rich de las Indias,
acabaren devorant
la terra que'ls aguantava,
y un dissapte cap al tart,
no sabent de qué fer mánegas,
van dur la Espanya als Encants
donantla per quatre quartos
á un revenedor de draps.
Per xó en lo *quint* centenari
Espanya no hi ha pres part...
¡Rézali dos pare-nostres
y déixala dormí' en pau!"

JFG

El periple de Marigalante: una promoció de la tesi catalano-mallorquina

Aquest estiu, una nau rèplica de la Santa Maria, que solcà l'oceà en el primer viatge de colom al Nou Món, ha fet escala al port de Barcelona després de passar per Santander, Santoña, Baiona, Palos i Mallorca. Aquest vaixell, anomenat amb el nom primitiu abans que fos rebatejat per l'Almirall, es proposa fer conèixer la tesi de l'origen català del gran Descobridor, concretament a Mallorca. La nau conté un museu, obres, mapes i maquetes provinents de setanta països diferents.

Aquest testimoni ambulant de la tesi catalana sobre l'origen del Descobridor ha estat una iniciativa de l'associació mexicana "Mar, Hombre y Paz", el president de la qual és el senyor Vital Alsar, capità de la nau. Entre els catorze membres que componen la tripulació s'hi troba el soci del nostre Centre, Bartomeu Costa-Amic, editor català resident a Mèxic i estudiós del tema colombí. És autor d'"El Navegant-Descobridor Colom", editat a la ciutat on resideix, l'any passat.

Ens consta que el vaixell Marigalante ha estat visitat per nombroses persones durant la seva estada al port de la Ciutat Comtal. Segons Alsar i Costa-Amic, l'empresa d'aquesta iniciativa es deu a la voluntat de fer avinent una alternativa a la celebració oficial del Cinquè Centenari que fa de "Colom un genovès i que oblida els 38 morts de la Santa Maria a Haití el dia de Nadal de 1492 i els 86 homes que van sortir del port de Palos el 3 d'agost. Nosaltres volem homenatjar la veritat històrica del Descobriment".

Felicitem l'associació "Mar, Hombre y Paz" per l'aportació feta amb el seu periple informador. Ho fem d'una manera especial al senyor Costa-Amic, consoci infatigable en la recerca dels orígens de Cristòfor Colom.

Francesc Gualba i Martí

"1492. La Conquista del Paraíso". Un film objectiu

Fitxa tècnica

1492. La Conquista del Paraíso

Dir.: Ridley Scott.
Int.: Gerard Depardieu i Sigourney Weaver.
Guió: Roselyne Bosch.
Mús.: Vangelis.
Fot.: Adrian Biddle.
Prod.: Pere Fages. Gran Bretanya-França-Espanya.
Dur.: 150 minuts.
Est.: 09-12-92

Les superproduccions cinematogràfiques de fets històrics pateixen massa sovint d'un esbiaixament que les decanta més vers la llegenda que cap a la realitat d'allò que volen representar.

El film de Ridley Scott s'escapa elegantment de la tergiversació històrica. La guionista Roselyne Bosch estima més el silenci que la hipòtesi partidista. Planteja amb seguretat els fets i l'ambient que hom pot provar documentalment en allò que constitueix la vertebració de l'epopeia que fa realitat a la gran pantalla: el Descobridor i l'empresa de la Descoberta.

No creiem que s'hagi produït un missatge en imatge cinematogràfica que tractés del 1492 amb més objectivitat. Veiem-ho.

No se cita ni una sola vegada cap de les moltes pàtries atribuïdes a Colom. Ni la mateixa ciutat de Gènova, que tants partidaris abonen com a possible lloc d'origen del gran navegant.

Colom, protagonitzat per Gerard Depardieu, és molt explícit quant a qui serveix, és a dir, per a quins reialmes fa o ha fet la descoberta; fins a tres vegades afirma: "**Por Castilla y Aragón**".

El paper de Lluís de Santàngel, tot i restar una mica deslluït en comparació del gran paper jugat, és just en el vessant que s'hi exposa, el que correspon als fets històrics avui sabuts com a certs.

No es pot deixar d'esmentar la motivació de Colom a proposar-se la Descoberta i el capteniment que hi esmerça quan va cap a Guanahaní, tal com es relaciona i que coincideix amb l'esperit mostrat ja pels exploradors catalans del segle XIV en arribar a les Canàries: la recerca de l'or i d'un nou camí més curt per arribar al país de les espècies; poder alliberar el Regne de Jerusalem en poder dels turcs i evangelitzar els gentils.

El film, però, prodiga de manera clara com el Descobridor no volia conquesta, submissió ni abús. I d'aquí li vingueren els problemes per part dels nobles castellans o bascos.

Una sola vegada el Colom del guió cinematogràfic pronuncia la paraula *España*, quan aquest terme tenia només un sentit geogràfic i no d'estat, car no existia aleshores Espanya com a tal.

També la figura del pare Boil resta molt indefinida. Al tresorer Sánchez se li assigna un rol més en funció de lligar el fil del guió que aquell que és comprobable en les fonts històriques.

Pel·lícules històriques de gran categoria com la que comentem són un alè fresc, perquè no sols no menteixen en els afers bàsics de la qüestió, sinó que s'allunyen tant com poden del romanticisme històric tronat que tant de mal fa a la veritat dels fets importants viscuts pels homes.

Gabriel Maristany

Bibliografia

Terra Rubra

Full informatiu de la vila de Tarroja

Núm. 18. Agost-setembre de 1992.

Des de fa tres anys, l'associació Terra Rubra de la vila de Tarroja de la Segarra publica una revista bimensual que inclou escrits i reportatges d'actes relacionats amb la vida i l'obra de Cristòfor Colom. Tracta especialment temes del Descobridor relacionats amb la Segarra. Les setze pàgines que conformen aquesta publicació, d'un format de 24x17, compten amb un editorial i una secció de notícies i d'articles de fons generalment de tema colomí i d'història comarcal.

Al darrer número, el 18, Teresa Baqué, sòcia del nostre Centre, hi publicà "El Rei Pere de Portugal (Pere IV per als catalans) i la seva influència en el descobriment d'Amèrica". Igualment, Charles J. Merryll, membre del Centre i que n'és representant als Estats Units d'Amèrica, hi col·laborà amb l'escrit "La història i el prejudici".

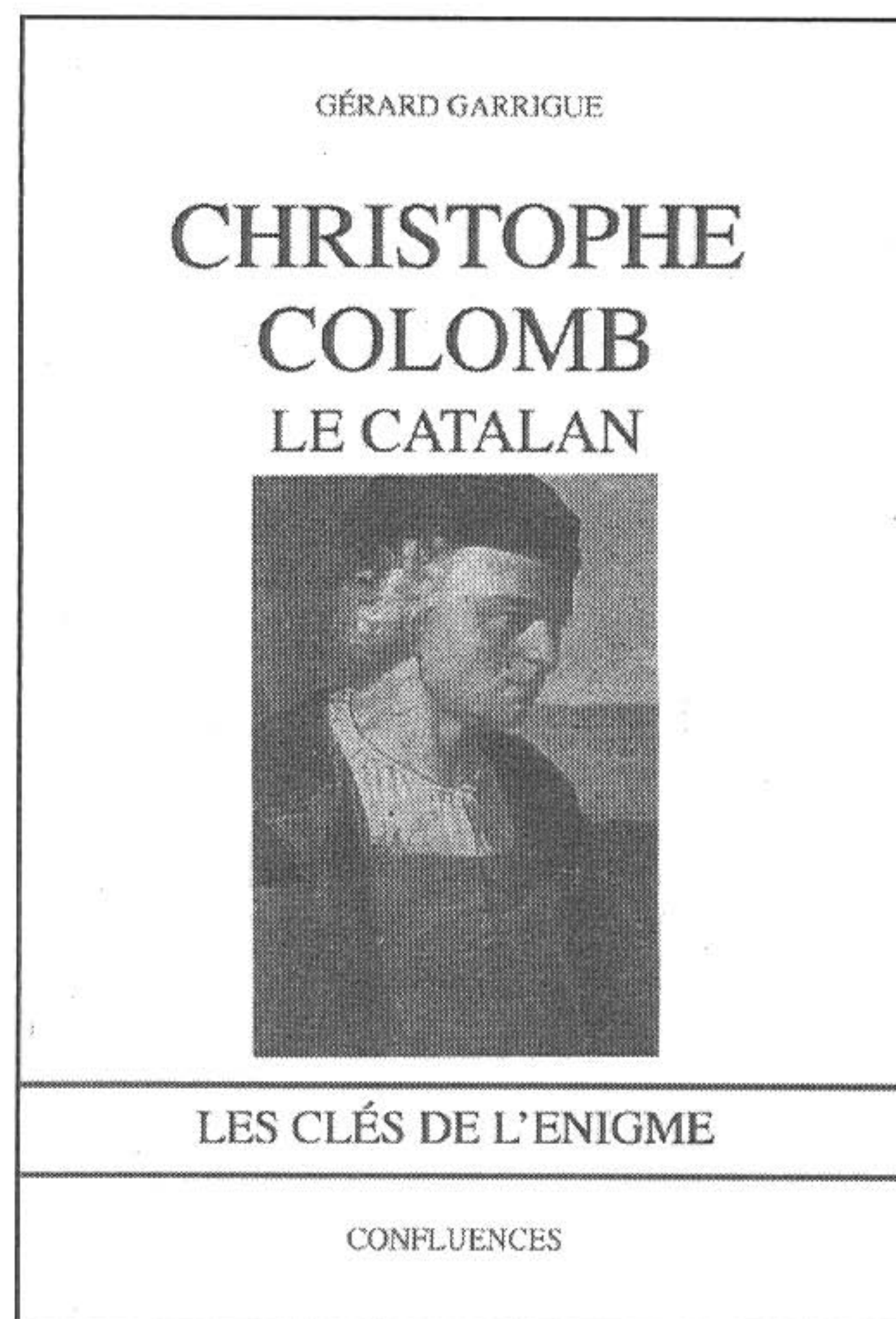
Terra Rubra porta a terme una tasca constant que ha d'interessar els nostres associats, que poden demanar-ne informació a "Terra Rubra". Ctra. de Guissona, s/n. Telèfon i fax: (973) 52 00 65. TARROJA.

Garrigue, Gerard: **Christophe Colomb, les clés de l'enigme**

Confluences Millas, França, 1992.

L'obra de G. Garrigue té, d'entrada, la qualitat pròpia de l'estudiós que defensa la hipòtesi i deixa que la conclusió esdevingui tesi a causa de la documentació aportada a la consideració del lector.

L'autor, enginyer de l'Escola Central de París, oficial de la marina, ha esmerçat vint anys a aplegar documents i a bastir la seva hipòtesi de Colom català seguint el solc iniciat per l'eminent historiador peruà Luis Ulloa.

El llibre, de tres-centes pàgines, està estructurat en quatre parts seguides de dotze annexos, notes i bibliografia. Cada una de les parts va seguint el fil de la teoria exposada per Ulloa i enriquida pels continuadors dels seus estudis i per les conclusions que el mateix autor treu en comparar-la amb els treballs més novençans referits al tema colomí i àdhuc en desacord amb la tesi de l'eminent peruà. La bibliografia detallada, capítol per capítol, n'és l'exponent més clar d'aquesta afirmació.

Garrigue tracta els temes amb objectivitat i aporta una nova suposició al marc de la possible catalanitat de Colom. **Les clés de l'enigme** presenta una visió completament diferent de la història reconeguda com a oficial. L'autor no s'està de fer palesa la feblesa de la tesi genovesa i de les raons, sovint amb fonament aliè a la història, que han fet que aquesta prosperés.

Un Colom nat al Conflent, a Catalunya Nord, és el que Gerard Garrigue atribueix al personatge protagonista de la Descoberta. Un català del Conflent, nat en el si d'una família noble i educat en una formació profundament religiosa. Segons el contingut de l'obra de Garrigue, el fet que Colom volgués anar a l'oest partint de l'est es devia també a una causa religiosa, influïda per les Croades. Colom desitjava anar a conquerir Jerusalem i reconstruir la casa de la Muntanya de Sió; per a aquesta causa li calia or.

Christophe Colomb. Les clés de l'enigme no solament proporciona informació sòlidament documentada, sinó que expressa l'aportació de fets inèdits que, de ben segur, han d'atreure l'atenció dels interessats en la personalitat, la vida i l'origen del Navegant, descobridor del Nou Món.

F.G. i M.

Ortadó i Maymó, Josep M.: *Catalunya, la nació descobridora d'Amèrica*

Barcelona, 1992.

En el conjunt de la producció de treballs que han estat publicats els darrers cinc anys, referits a la naturalesa de Colom, a la intervenció catalana en la Descoberta i en els esdeveniments político-socials dels segles XIV i XV, el nom dels nostres associats s'hi palesa de manera rellevant.

Catalunya, la nació descobridora d'Amèrica és una altra i valuosa aportació a la bibliografia de les qüestions de referència.

D'entrada posseeix la gran qualitat de centrar el tema en un terreny tan contravertit en el món dels experts. I això amb claredat.

El contingut del llibre, desenvolupat en una vintena de capítols, constitueix una exaltació de Catalunya basada en la història dels fets que marcaren els temps de la modernitat.

De l'exposició, clara i ordenada, el lector en pot remarcar vuit aspectes d'interès especial.

Ortadó exposa les causes de l'oblit general que han afectat els catalans quant a la seva intervenció en l'esdeveniment marítim més important de tota la història (pàg. 7). Aprofita el context expositiu per assabentar del fet que el

poble català, ja en plena edat mitjana, implantà els fonaments d'allò que avui entenem per drets humans (pàg. 18). En certs paràgrafs (pàg. 26), es mostra contundent en el seu discurs, quan afirma que Castella, avui Espanya, no descobrí Amèrica o qualifica, posteriorment C. Colom de patriota català, aspectes tots aquests objecte de contínua i persistent discussió.

Estudia amb detenció aquells aspectes que considera errors d'Isabel I de Castella i, així mateix, la causa de la destitució de Colom del càrrec de governador general de la terra descoberta (pàg. 81 i 85).

Partidari de la tesi catalana quant a la naturalesa del Descobridor, analitza els arguments de la teoria genovesista i arriba a la conclusió que les mateixes argumentacions dels genovistes porten a demostrar que el veritable Descobridor pertanyia a la nació catalana (pàg. 90).

L'autor conclou el treball argumentant que els fets històrics demostren que gràcies a Catalunya el Descobriment d'Amèrica fou una realitat.

Catalunya, la nació descobridora d'Amèrica és un llibre que no deixarà pas indiferent el lector, que hi apreciarà les qualitats esmentades. Serà, també, però, una obra que propiciarà la polèmica en un tema o temes per si mateixos tan discutits, als quals Ortadó dedica més de cent planes, que es palesen exponent d'una reflexió gens improvisada.

J.A. i S.

